

IN DE SCHADUW VAN DE WASA TROON

BO ERIKSSON

IN DE SCHADUW VAN DE WASA TROON

Per Brahe, grondlegger van een dynastie

Oorspronkelijke uitgave:

2009 Bo Eriksson en Prisma, Stockholm

Oorspronkelijke titel: I skuggan av tronen

Omslag: Interieur van Torpa Stenhus

Inzet: Per Brahe de oude, geschilderd door Johan Baptista van Uther

2021 Vertaald uit het Zweeds door: Adri de Jonge

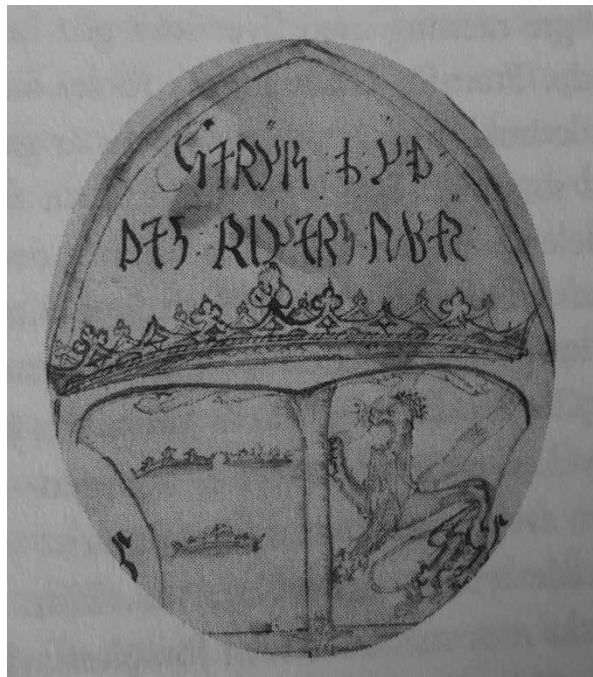
ISBN: 9789464353167

Inhoud

Voorgeschiedenis	11
Een familieportret	12
Het geslacht Brahe tot het bloedbad	16
De mythe – een Zweeds verhaal	17
De waarheid – een Deens verhaal	24
De ouders en het bloedbad van 1520	44
De geschiedenis van Per Brahe	69
Per Brahe's jeugd	70
In gevangenschap	70
Stiefvader Johan van Hoya	89
Brieven tussen broer en zus	97
Johan en de koning	110
Verbanning en de dood	114
Gunsteling van Gustaaf Wasa	133
De verloren zoon	133
De Dacke vete	151
Västerås	179
Per Brahe ontmoet het volk	183
Huwelijk met Beata Stenbock	194
Gezinsleven en carrière	199
Hoofd van het gezin	204
Hoofd van het huishouden en grootgrondbezitter	213
Staatsman in Stockholm	225
Staatsdienaar	239
Twee grote verliezen	250
Graaf Per	259
Een luisterrijke kroning en een grafelijke eed	259
Drie landgoederen en een graafschap	272
De grote organisator	287
Veldheer – nieuwe opdrachten	293
Voor de rechter	302
Staatsgreep!	312

Landdrost	317
Landdrost – belangrijkste vertegenwoordiger van de adel	317
Het gevecht om de privileges van de adel	324
Magistraat – handhaver van het recht	340
De katholieke Per Brahe	347
Hoveling	352
Diplomaat en schoonvader	361
Renaissance aristocraat	369
Montaigne’s woede	369
Per Brahe zoekt troost	373
Onderwijs voor de adel en cultivering van het land	379
De gevaarlijke kroniek	396
Nawoord	401
De finale bleef uit	402
Het stormt in het landsbestuur - Per Brahe in de kou	402
Het einde	406
Per Brahe – grondlegger van een adellijk geslacht	417
Bron- en literatuurverwijzingen	421
Verantwoording illustraties	431
Register	432
Persoonsregister	432
Plaatsnamenregister	439

Voorgeschiedenis

Een familieportret

Het is niet moeilijk je het volgende tafereel voor te stellen. Koning Gustaaf Wasa zit doodziek en rochelend op zijn troon. Naast hem staat een lange smalle gestalte; dat is kroonprins Erik. Hij oogt nerveus; de hele situatie lijkt hem tegen te staan. Links van de koning staat een in het zwart geklede man wiens gedachten af lijken te dwalen. Misschien ziet hij iets door het openstaande raam dat de anderen niet kunnen zien. Misschien is het zijn verlangen naar een hoger doel in het leven waardoor hertog Johan van Finland afwezig lijkt.

Rechts van de voeten van de vorst zit een kleine vrouw met sproetjes. Ze is nog jong, amper 24 jaar oud. Ze houdt Gustaaf's hand in haar beide handen, alsof ze het ijskoude lichaamsdeel probeert te verwarmen en hem wil zeggen dat ze er voor hem is als hij iemand nodig heeft. Het is koningin Katarina Gustaafsdotter (Stenbock). Aan de linkerkant zit nog een twintiger, dochter Cecilia. Haar haar zit door de war, er mist zelfs een deel van haar haarstukje sinds vader haar – opnieuw – de les heeft gelezen. Aan haar gezwollen ogen is te zien dat ze net gehuild heeft.

Naast het ontredderde meisje zit haar zus Katarina. Zij daarentegen straalt van geluk en licht aanlokkelijk naar de schilder die het koninklijk tafereel op het doek aan het zetten is, terwijl ze toch getrouwd is. Erik heft waarschuwend zijn vinger. Uiterst links staat een ernstige jonge man van net 17. Zijn ene hand rust op zijn zusters hoofd, zijn andere hand houdt hij op zijn rug. Ondanks aanhoudend gesoebat van de schilder en zijn familie doet hij zijn ogen niet open. Het lijkt alsof iets hem tegenhoudt te kijken, maar misschien is het vooral dat het hem helemaal niet interesseert wat er om hem heen gebeurt. Het is hertog Magnus, speciaal en een beetje anders, zoals de familie altijd zegt, maar toch wordt hij gewaardeerd en houdt iedereen van hem. Naast de kroonprins staat een klein jongetje van een jaar of 9. Met tegenzin geeft hij zijn halfbroer een hand. Het is duidelijk dat hij liever zijn eigen weg gaat, ook later in het leven. Zijn naam is Karl. Voor hem zitten zijn zusjes Anne, Sofia en Elisabeth een beetje verveeld voor zich uit te kijken.

De kunstenaar slaakt voor de zoveelste keer een zucht en begint te schetsen op het grote doek. Spreken over familiegeluk zou een verkeerde indruk wekken. Het lijken eerder de hoofdrolspelers uit een van William Shakespeare's toneelstukken.

In werkelijkheid is dit schilderij nooit gemaakt, het is bedacht. Maar toch, stel je eens voor! Stel dat er zo'n schilderij van de familie Wasa gemaakt was

in zeg 1560, enige maanden voordat Gustaaf Wasa overleed. Wat een familieportret was dat geweest! Alle elf van de koninklijke familie, Gustaaf met zijn vrouw Katarina, zonen Erik, Johan, Magnus en Karel en dochters Katarina, Cecilia, Anne, Sofia en Elisabeth, verzameld en vereeuwigd op een manier zoals ze er werkelijk uitzagen. Op dat moment. Elf mensen die ieder op zijn en haar eigen wijze een bijdrage leverde aan hoe de samenleving in Zweden zich ontwikkelde in de 16^e en 17^e eeuw. Drie van Gustaaf's zonen werden koning: Erik XIV, Johan III en Karl IX. Het geslacht Wasa bleek een machtige dynastie te zijn. Maar wacht even, er klopt iets niet. Als je beter kijkt, zie je iets merkwaardigs op dit familieportret: er staat nóg iemand op.

Hij staat op de achtergrond, door zijn zwarte kleding is hij nauwelijks zichtbaar tegen de donkere wandtapijten die in die tijd in de troonzaal hingen. De man van middelbare leeftijd kijkt ernstig, zoveel is zichtbaar. Hij houdt er niet van om op de voorgrond te treden, maar zijn scherpe blik verradt een grote intelligentie; hij ziet als geen ander de waarde in van dit familieportret, terwijl hij zelf het liefst op de achtergrond blijft en zijn rol in de koninklijke familie zoveel mogelijk verbergt. Wie was hij, die vage man in de schaduw van de troon?

Zijn naam was Per Brahe – later de Oude genoemd – en hij was de neef van Gustaaf, de jonge koningin en de prinsen en prinsesjes. Hij werd in 1520 geboren, vlak voor het bloedbad van Stockholm en stierf in 1590. Maar hoe was hij als persoon? Hoe leefde hij? Dit boek heeft als doel een duidelijker beeld van hem te krijgen.

Maar hoe doe je dat, een duidelijker beeld van iemand krijgen? Een fotograaf laat de foto's die hij genomen heeft met speciale programma's ontwikkelen en afdrucken, kan ze retoucheren en bewerken en geeft daarmee mensen een gezicht en een lichaam; maar hoe moet een historicus dat doen? Welke technieken gebruikt hij om een beeld op te roepen van een mens, bijvoorbeeld van Per Brahe's persoonlijkheid? Het antwoord is simpel: Door het schrijven van een biografie.

Een biografie is een levensbeschrijving van een persoon, uitgevoerd door een andere persoon. Een autobiografie of een memoire zijn iemands verzamelde herinneringen over zijn eigen leven en/of werk en over mensen en plaatsen die direct of indirect van invloed waren op zijn leven en persoonlijkheid. De overeenkomst tussen een biografie en een autobiografie is de interesse in een mens; het ordenen van zijn bestaan, de juiste verbanden leggen. Dat valt niet altijd mee.

Door je leven in te delen in verschillende fasen en perioden breng je niet alleen een structuur aan, maar kan je je leven samenvatten, voor jezelf en

voor anderen. Dat kan in een gesprek tijdens een etentje, maar het kan ook schriftelijk in dagboekvorm. Hetzelfde geldt voor biografen. Door iemands leven in te delen in verschillende fasen en perioden geeft de historicus niet alleen een beschrijving van iemands leven, maar ook een interpretatie. De historicus schildert een portret.

De man op het schilderij was Per Brahe. Later werd hij vooral bekend als 'de oude', als de grondlegger van het geslacht Brahe en als grootvader van zijn naamgenoot Per Brahe de Jonge. Over Per Brahe de Oude, grondlegger van de Brahedynastie, gaat dit boek. Op zijn geschiedenis en persoonlijkheid staan de schijnwerpers gericht.

Een biografie over Per Brahe geeft niet alleen de geschiedenis weer van een mens, maar geeft ook een inkijkje in de samenleving van de 16^e eeuw. Per Brahe was niet zomaar iemand, hij was graaf en de voornaamste edelman van het rijk. Een beschrijving van zijn leven geeft een nauwkeurig beeld van hoe het een machtsvertegenwoordiger van de elite lukte om het belang van de adel en die van de koning samen te laten vallen. Dat was een wankel evenwicht. Maar het lukte Per Brahe de balans te bewaren. Hij overleefde menig van zijn adellijke tijdgenoten en wist ook zijn positie naast de troon te handhaven.

Er bevonden zich veel mensen in de schaduw van de Wasatroon. Dit boek haalt daaruit één naar voren, maar er zijn natuurlijk ook anderen. Zij kwamen en gingen, maar Per Brahe bleef. Al deze mensen die zich bewogen in het centrum van de macht en de koninklijke troon bewaakten, maakten dat de Wasastaat functioneerde; zij waren staatsdienaren van allerlei niveaus. Per Brahe kon veel op eigen houtje te doen, maar hij kon niet alles zelf. Hij had veel bekwame collega's, zowel adellijk als niet-adellijk.

Met name de rol en functie van de adel in de 16^e eeuw vormt een nevenonderdeel van deze biografie over Per Brahe. Per Brahe's leven was uniek, maar zijn ervaring, wereldbeschouwing en politieke ideeën waren die van een adellijk persoon. Een boek over Per Brahe de Oude gaat net zo goed over de Zweedse adel als over de koninklijke familie. Door zijn vriendschap met koningen fungeerde hij als een verbinding – een brug over de slotgracht die het slot scheidt van de hutten, hoog scheidt van laag – tussen de koning en zijn onderdanen. Vaak voerde hij bij de koning het woord namens de adel en vice versa.

De betekenis van de adel voor Gustaaf Wasa, Erik XIV, Johan III en Karl IX kan niet hoog genoeg ingeschat worden. Evenmin als de inzet van de niet-adellijke secretarissen, die vaak de zondebok waren voor de fouten van hun meesters. Dit boek stelt de adel centraal omdat Per Brahe hen vertegenwoordigde en aanvoerde in zijn gesprekken met de koningen; hij gaf

de adel een gezicht en een stem. Verschillende adellijke families trouwden in in koninklijke families: Leijonhufvud, Stenbock, Bielke, Sture en Brahe. Leden hiervan konden zich neef of nicht noemen van Erik XIV, Johan III en hertog Karl (later Karl IX).

Maar bijna was daar niets van gekomen. De geschiedenis van Per Brahe maakt duidelijk dat het leven niet maakbaar is en dat je nooit weet welke wendingen het leven zal nemen. Achteraf kan het lijken of het leven recht op een bepaald doel afgaat, maar wanneer je er middenin zit is elk jaar, elke maand en iedere dag, ja zelfs ieder uur een lege bladzijde – laten we kijken wat erop geschreven staat.

Het geslacht Brahe tot het bloedbad

1400–1520

Per Brahe is zonder twijfel de meest in het oog springende figuur van het geslacht Brahe. Hij was het die het geslacht introduceerde in de kring van de machthebbende aristocratie, het een respect afdwingende naam en een voornaam onderkomen in het koninkrijk Zweden gaf; een positie die het geslacht zou behouden tot het in 1930 uitstierf. In dat jaar stierf de laatste Brahe en werd de sleutel tot de graftomben onder plechtig vertoon bij slot Rydboholm in het water gegooid.

Voor de erfgenamen uit de 17^e en 18^e eeuw rustte iets majesteitelijks, zeg maar gerust iets Bijbels op de oude voorvaderen – Per was een verbastering van Petrus, ‘rots’. Zijn schilderij hing vooraan in de rij met familieportretten in het klooster ‘Skoklooster’, in de burcht Visingsborg in het slot Bogesund en in het slot Rydboholm en in alle andere sloten en burchten die aan de familie Brahe toebehoorden of waar ze gebruik van mochten maken. Er lag onmiskenbaar een adellijke glans over het grafelijke wapenschild. Brahe was het machtigste, grootste en mooiste adellijke geslacht in Zweden, en met een vanzelfsprekendheid die zelfs door de grootste tegenstanders niet betwist werd, was Brahe nummer 1 in de interne klasse-indeling van de vaste vergaderplaats van de Zweedse adel: ‘Riddarhuset’ in de Gamla Stan van Stockholm. Het is niet verwonderlijk met al die afbeeldingen van machtige familieleden, hangend in huizen die niet voor koninklijke paleizen onderdeden, dat de nazaten zich afvroegen wie de voorvaderen van de oude patriarch waren. Was er misschien een nog oudere stamvader? Of stammoeder? Respectvol hief men het champagneglas en proostte op de oude heersers, terwijl men tegelijkertijd de fantasie vrijelijk liet bubbelen.

De dorstige nazaten hadden meerdere redenen om hun dorst te willen lessen. De geschiedenis van het Brahe geslacht levert een niet aflatende stroom van mythen, dromen en grootse hoop. Het begin van de mythe ligt in de opbloeiende interesse in de 16^e eeuw voor genealogie, populair gezegd stamboomonderzoek. Drie mensen, met onderling een heel verschillende achtergrond, vonden een antwoord op dit raadsel. Dat hun antwoorden fout waren doet niets af aan het feit dat zij het geslacht nog grootser maakten dan het in werkelijkheid was! De mythe werd groter dan de waarheid.

De mythe – een Zweeds verhaal

Haar habijt was versleten maar haar sluier was nieuw. Ze had het koud, daarom trok ze haar mantel dichter om zich heen. Haar kromme en in de doordringende kou halfbevoren vingers zochten moeizaam in de stapels papieren die voor haar lagen. Plotseling spreidde een warmte waar ze zo naar had verlangd zich door haar lichaam. In het schijnsel van walmende vetkaarsen vond ze onderin een van de bundels het document waar ze zo lang in het kloosterarchief naar had gezocht. Ze bestudeerde de brief nauwkeurig en vergeleek het aangebrachte zegel met de andere die ze al gevonden had. Haar bleke ingevallen wangen kregen een rode blos. Jazeker, de brief was echt en de inhoud bevestigde wat ze allang dacht. Het geslacht van de Heilige Brigitta was nog lang niet uitgestorven en een van de nog levende afstammelingen heette – Per Brahe.

De vrouw, wier naam Birgitta Andersdotter uit Lödöse was, was non in het klooster van Vadstena aan het begin van de 16^e eeuw. Vadstena was een gemengd klooster, met zowel monniken als nonnen die, volgens de middeleeuwse traditie, gebeden opzegden in hun cel, of stil door de lange donker gangen liepen. Birgitta trad op 13 februari 1491 in en werd door bisschop Henrik van Linköping ingewijd. Het Vadstenadiariet, het dagboek van Vadstena dat door de monniken bijgehouden werd, zegt over de novice: ‘De onkosten die aan haar verblijf in het klooster verbonden waren, werden belangeloos voldaan door de welgeboren ‘Vrouwe Birgitta’, echtgenote van de daadkrachtige ridder Nils Sture’.

Birgitta Andersdotter had dus machtige en invloedrijke vrienden. De genoemde ‘Vrouwe Birgitta’, meer bekend onder de naam Birgitta Karlsdotter (familie Bonde), was dochter van Katarina Karlsdotter en Karl Knutsson (familie Bonde). Karl Knutsson was koning in Zweden van 1448-1457, van 1464-1465 en van 1467-1470. Koningsdochter Birgitta was goed getrouwd met bestuurder Nils Bosson (familie Sture, in feite van het oude geslacht ‘Natt och Dag’ (Nacht en Dag)). ‘Vrouwe Birgitta’ verbleef rond 1450 zelf ook als non in het klooster van Vadstena, maar trad later uit.

Wat bewoog deze kinderloze vrouw, bevoorrecht als koningsdochter en met een leven dat verweven was met de kloosterregels, om zich te interesseren voor genealogie in het algemeen en die van het geslacht Brahe in het bijzonder? Het antwoord ligt in haar leven als kloosterzuster in Vadstena.

Birgitta Andersdotter was een machtige vrouw en net als de andere kloosterzusters verborg ze dat onder grijze versleten kloosterdracht. Een leven als non in Vadstena betekende echter geen eenzaam leven waar in stille afzondering, ver weg van aardse beslommeringen, werd nagedacht over de mysteries van het bestaan. Bij de grote kloosterorde van de Birgittijnen was de wereld alom aanwezig. In feite vormde Vadstena een nieuwsredactie voor landelijke ontwikkelingen; een positie die te danken was aan het feit dat het klooster een van de belangrijkste grootgrondbezitters van het land was. Als men wilde weten wat er omging in het land en wat machthebbers zoals Erik van Pommeren en Karl Knutsson (familie Bonde) van plan waren, waren de nonnen in Vadstena de aangewezen personen om je oor bij te luisteren te leggen. Vanzelfsprekend tegen een passende vergoeding.

Birgitta hield zich dus niet alleen bezig met het voeren van tandeloze ouderen, het verbinden van de etterende wonden van de armen en uitgestotenen, het zorgen voor de kloostertuin en het toegewijd lezen en opzeggen van vrome gebeden voor de verlossing van de wereld en de mens. Dat was slechts een deel van Birgitta's werk als non. Bij haar rustte ook de verantwoordelijkheid voor het runnen van Vadstena, 's lands tweede grote onderneming. Het Zweedse koningshuis was natuurlijk de grootste... Met haar grote ervaring als kloosterzuster, nam Birgitta in de loop der tijd belangrijke administratieve taken op zich. Zij werd geen moeder-overste, dat wil zeggen chef, maar werd meer een soort afdelingschef van een groot bedrijf. Het bijhouden van de voorraden en leiden van de dagelijkse werkzaamheden hoorden tot haar werkzaamheden.

Zo kreeg ze bijvoorbeeld ook de gevaarlijke opdracht om het door de pest geteisterde klooster Nådendal – een zusterklooster in Finland – te helpen, waar al 35 mensen waren overleden. Birgitta was één van de 6 nonnen die erheen werden gestuurd om 'te helpen en te hervormen'. Vadstena had vestigingen in het buitenland en bij tijd en wijle was het nodig om vanuit het moederbedrijf experts en consultants op pad te sturen om de gang van zaken daar weer op orde te krijgen. Maar de hulp aan het Finse klooster was niet zonder gevaar. Eén van de zusters, Anna Nilsson, overleed erbij. Ondanks die omstandigheden en risico's bleef Birgitta vijf jaar in Nådendal, voordat ze terugkeerde naar het moederklooster. Maar na haar terugkomst ondernam ze geen nieuwe buitenlandse reizen. In ieder geval is daar niets over terug te vinden.

Persoonsverheerlijking leefde sterk in het kloosterbedrijf. Daarom bestond de nonnenopleiding in Vadstena niet alleen uit Latijn en kerkgeschiedenis,

maar werd ook onderwezen over het leven van heiligen, met name van de Heilige Birgitta – schutspatroon van het klooster en de stad.

Omdat Vadstena één van de grootste grondeigenaren van het land was, was er veel historisch bronmateriaal bewaard in de vorm van brieven, testamenten, boeken en documenten. Nadat de grote reformatiegolf in de jaren 30 en 40 van de 16e eeuw over het land spoelde en het land in puin achterliet was daar overigens niet veel meer van over. Maar in de tijd van Birgitta was er genoeg materiaal om een leergierige non vele uren zoet te houden. Studie die de kennis over Vadstena en haar stichtster vergrootte was prima, zolang er tenminste niets ten nadele van de Heilige Birgitta werd gezegd.

In haar studie naar de Heilige Birgitta stuitte ze ook op andere interessante informatie. De oude brieven en documenten leidden haar naar Magnus Larsson, schildknaap uit Sörmland en naamgever van het geslacht Brahe. Deze Magnus was volgens Birgitta achterachterkleinzoon van Birger Persson, de vader van Heilige Birgitta. Birger was een 'lagman' (rechtspreker, kenner en formuleerder van de wet) in Uppland. Dit alles betekende dat Per Brahe, de nu levende mannelijke nakomeling van Magnus Larsson, direct afstamde van een heilige. Het bewijs bestond er tevens uit dat Magnus Larsson familie was van een zekere Anders uit Mohammar, die op zijn beurt familie was van het Birgittageslacht. Er is echter één 'maar' en dat is dat dit bewijs niet klopte. Zo'n familieband heeft nooit bestaan.

De non Birgitta had het zowel bij het rechte als bij het verkeerde eind. De Heilige Birgitta en haar vader hoorde tot het geslacht Finsta, welke zijn naam te danken had aan het heilige landgoed in oostelijk Uppland (overigens niet haar geboorteplaats). Genealogisch onderzoek toont aan dat het geslacht Finsta uitstierf met Peter Israelsson (overleden in 1739 of later) en een koppeling met Magnus Larsson is niet te vinden. Dat is het eerste deel van het gebrek aan bewijs: de historische onderbouwing mist.

Het tweede deel ligt in de methode. Birgitta ging ervan uit dat de geslachten verwant waren omdat ze allebei adelaarsvleugels in hun wapen hadden. Maar zulk soort afbeeldingen en symbolen op de adellijke schilden waren gemeengoed, vooral tijdens de 16^e eeuw. Een paar adelaarsvleugels kunnen daarom niet als bewijs voor verwantschap dienen.

Het is echter niet op zijn plaats om dat de non uit Vadstena te verwijten. In de optiek van de genealogie in de 16^e eeuw waren de bewijzen hard en onweerlegbaar. De bedoeling van haar onderzoek was een bijdrage te leveren aan de wetenschap over de Heilige Birgitta, het was geen onderzoek naar het geslacht Brahe.

Birgitta Andersdotter uit Lödöse overleed op 25 maart 1532. In de rouwstoet die door Vadstena trok bevond zich uiteraard haar familie. Wie afgereisd was om haar begrafenis bij te wonen deed dat zonder meer om haar de laatste eer te bewijzen. Van een erfenis was namelijk helemaal geen sprake. Als non liet zij geen persoonlijke bezittingen na, geen geld of kostbaarheden, geen sieraden, geen kleding of beddengoed, zelfs geen dekentje. Alles wat ze vroeger bezat, heeft ze achter moeten laten toen ze intrad in het klooster en de drie strenge geloften van armoede, gehoorzaamheid en kuisheid aflegde. De weinige zaken die ze in het klooster haar eigendom kon noemen, vervielen aan het klooster. Zelfs haar overlijden werd met slechts één klein zinnetje opgetekend.

Toch liet ze veel aan de wereld na, vooral voor het geslacht Brahe. In het bijzonder Per Brahe's kinderen en kleinkinderen zouden de mythe omarmen. Op het eiland Visingsö (het grootste eiland in het Vättermeer) staan in de zogeheten Brahekerk – in de middeleeuwen Ströjakerk geheten – twee middeleeuwse houten beelden, die de Heilige Birgitta voorstellen. De ene stamt uit het midden van de 15e eeuw en de andere uit de 16e. De voorname beelden werden besteld door Magnus Brahe, een zoon van Per. Eén van de Birgittabeelden draagt een opschrift waarin beweerd wordt dat de Brahe dynastie een dynastie van heiligen is. Het is een groots en indrukwekkend verleden, dat zelfs in de huidige tijd nog imponeert.

De vloerplanken kraakten toen de man de slotzaal binnentrad. Hij liep recht op een grote kist met zwaar ijzerbeslag af en opende bruusk het slot, waarna hij zijn handen diep in de bak liet zakken. Ietsje verderop stond zijn werktafel met daarop keurige stapeltjes brieven en documenten. Een zwart werkjasje hing over de rug van de stoel. De haard aan het eind van de kamer was uit. Buiten scheen de zon en een fris briesje woei door het open raam de warme kamer in.

Een klein jongetje van een jaar of 10 kwam de kamer in. Hij droeg een dienblad met wat glazen, een karaf en wat koekjes. Het kind bleef in het midden van de kamer staan, totdat de man hem opmerkte en ophield met zoeken. Geërgerd wees hij naar de tafel in de nis van het raam. Voordat de jongen de kamer verliet, schraapte hij zijn keel en zoals een schooljongen zijn les declameert voor een strenge leermeester, zei hij dat Zijne Majesteit de Koning, Gösta, verlaat was, maar dat hij zijn groeten liet overbrengen, dat meneer Rasmus de overzichten met de landgoederen in Småland klaar moest houden om in te zien en dat de brieven die hij had gevonden over de aanspraak van de Denen op die landgoederen ook .. waren .. ook... Met rode

wangen groef de jongen zijn geheugen af naar de juiste woorden, maar hij was ze kwijt. Hij keerde zich om en rende de trap af. Meneer Rasmus zuchtte vermoeid. Of dat dat was omdat de jongen zijn tekst niet meer wist, of dat het was omdat de koning (alweer!) verlaat was, het kon allebei. Hij begon weer in de kist te graven.

De man met het werkjasje over zijn stoel was niemand anders dan de secretaris van de Kanselarij en tevens kroniekschrijver Rasmus Ludvigsson (ca. 1520–1594), vooral bekend als ‘de vader van de Zweedse genealogie’. Het komt weleens voor dat mensen onverdiend een bijnaam krijgen, maar in het geval van Rasmus was het volkomen verdiend. Hij heeft daar hard voor moeten werken. Lange, vermoeiende avonden kweekte hij zitvles bij kaarslicht en verrichtte hij tijdrovend speurwerk op koude zolders en in vochtige kelders in de stoffige, lastig te doorgronden documenten, die nog net niet door de ratten kapot geknaagd waren. Of in een kist in het Tre Kronor (drie kronen) slot – waarom had hij daar niet eerder aan gedacht?!

Wat Rasmus eigenlijk had willen worden toen hij in zijn jonge jaren naar het buitenland vertrok en in Rostock aan de universiteit ging studeren, zullen we nooit weten. Maar eenmaal terug belandde de afgestudeerde Rasmus in de veertiger jaren in de koninklijke Kanselarij. Daar hield hij zich bezig met gewoon kantoorwerk: bijhouden van inkomende en uitgaande zaken, het schrijven en kopiëren van brieven, het bijhouden van de voorraad kantoormateriaal en ook het afhandelen van klachten van ontevreden klanten en cliënten. In de loop van de tijd kreeg hij meer verantwoordelijkheden, zoals het inplannen en doorvoeren van bouwhistorische onderzoeken. Rasmus Ludvigsson had zijn doel gevonden; onderzoek doen naar eigendomsrecht van goederen die tijdens de reformatie onteigend waren. Toegewijd hield hij zich hier de rest van zijn leven mee bezig.

Met ongekend enthousiasme stortte Rasmus Ludvigsson zich op een imponerend onderzoek. Het onderzoek bestond uit het verzamelen van brieven en verslagen van kerken en kloosters, het opstellen van gedetailleerde geslachtsregisters en het nauwgezet bijhouden van Zweedse middeleeuwse “frälsestand” (frälse was de benaming voor een persoon die geen belasting hoefde te betalen, in de regel iemand van adel). Het doel hiervan was dat de koning en de machthebbers door zijn onderzoek zouden kunnen bewerkstelligen dat de kerk grond aan de adel zou teruggeven. Een doel waarover de adel uiteraard opgetogen was.

Zijn genealogisch onderzoek werd zeer gewaardeerd door Per Brahe. In de koninklijke wandelgangen praatten ze regelmatig bij over adellijke neven en

halfzussen wier zoons eventueel aanspraak zouden kunnen maken op kloostergrond. Per Brahe's moeder, Margareta, bezat overigens via vererving ook nog grond buiten Zweden. Buitenlandse bezit van Deense adel in Zweden en van Zweedse adel in Denemarken werd daarom al snel één van de specialiteiten van Rasmus. Heden ten dage lijkt dat meer op een onderwerp voor een afstudeerscriptie, maar destijds was het een beladen politiek onderwerp. Na de afscheiding van Zweden uit de Unie Denemarken - Noorwegen, was de afhandeling van het grootgrondbezit een heikel punt voor beide landen. Zijn bijzondere werk in de reformatiecommissie heeft hem een ereplaats in de Zweedse geschiedenis bezorgd. Tot op de dag van vandaag worden zijn lijsten en registers gebruikt als basis voor genealogisch onderzoek.

Maar soms, hoewel niet vaak, gebeurt het dat zijn stamboom een vreemde vrucht draagt. Bijvoorbeeld de vreemde vrucht dat het geslacht Brahe verwant is met een zekere schildknaap genaamd Magnus Plata – een man van wie we erg weinig weten. Wat we wel weten is dat deze edelman in 1416 meedeed aan de veldtocht van Erik van Pommeren en dat hij vermeld wordt in een brief uit 1422. Maar in verhouding met Brahe was hij een vreemde loot aan de boom.

Rasmus Ludvigsson maakte namelijk dezelfde fout als Birgitta Andersdotter uit Lödöse: hij keek alleen naar de overeenkomsten in de wapenschilden – ook het geslacht Plata had twee adelaarsvleugels in zijn wapen – en niet naar de historische bronnen. Het hebben van overeenkomsten impliceert niet het hebben van dezelfde wortels.

Rasmus Ludvigsson's genealogische onderzoeken waren een inspiratiebron voor latere historici. De paden van de wetenschap voerden de mythe van het geslacht Brahe mee naar de 17^e eeuw en verder naar onze tijd.

Het was niet de kou die zijn handen deed beven. Het waren de ouderdom en de ontberingen van het leven. Zijn cel was spaarzaam ingericht – een tafel met daarbij een kist om op te zitten en om persoonlijke eigendommen in te bewaren. Verder stond er een klein boekenkastje en op de plank die tegen de stenen muur bevestigd was, stonden een mok en een bord. Een overvolle pot stond op de vloer en helemaal achterin de kleine, raamloze kamer lag een matras (wat iedereen, inclusief zichzelf, als een luxe beschouwde). Al het andere daar kon de schrijver alleen maar van dromen. In plaats van geleerden om mee te praten, had hij alleen een paar ratten als gezelschap. De punt van zijn ganzenpen was rafelig, want hij had niets om hem mee te scherpen. Op het papier dat voor hem lag, zaten dikke inktvlekken. Als de

koude Finse winter om de vesting raasde, warmde hij zich met dromen over een leven in vrijheid en met zijn wetenschappelijke werk. Hij keek naar het wapenschild met de twee adelaarsvleugels en vergeleek ze met degenen die hij zojuist had gevonden. Ze kwamen precies overeen, de ene was bijna een spiegelbeeld van de andere. Met bevende handen pakte hij zijn ganzenveer en begon verder te schrijven.

Ondanks de donkere cel is het verhaal van deze man een successtory. De molenaarszoon Johannes Messenius (1579/80–1636) uit de omgeving van Motala was al voor zijn 30^e hoogleraar in de rechten en historicus. Eerst studeerde hij aan het Birgittaklooster in Vadstena, daarna bij de Jezuïeten in Braunsberg. Hij maakte reizen naar Krakow, Rome, Ingolstadt (waar hij promoveerde in de rechten), Praag, Tübingen, Rostock en Danzig. In 1609 werd de toen 29-jarige Johannes hoogleraar in de rechten in Uppsala. Na een meningsverschil met collega professor bisschop Johannes Rudbeckius – wiskundige en expert in de Hebreeuwse taal – was hij gedwongen zijn boeken en schrijfgerei te pakken en een nieuwe baan te zoeken. Die vond hij in Stockholm. Iemand had de jonge, pas aangestelde koning Gustaaf II Adolf ingelicht over het talent dat, door een ongelukkige ruzie met een collega, in Stockholm gearriveerd was. Zijne Majesteit stelde hem daarop in de herfst van 1613 aan als beheerder van het Rijksarchief en in 1616 als adviseur van het onlangs geïnstalleerde Hooggerechtshof.

Het kwam Johannes Messenius niet alleen maar aanwaaien; hij was een uitermate begaafd mens, maar ook bijzonder productief. Naast zijn werk schreef hij verscheidene boeken, zoals bijvoorbeeld *Sveopentaprotopolis* (1611), een boek over Zweedse steden – Uppsala, Sigtuna, Skara, Birka en Stockholm – en *Tumbae* (1611), een boek over oude grafstenen. Johannes kwam echter in de problemen en kwam aan de verkeerde kant van het hek te staan in de rechtbank. Dat was in 1616.

Hij werd ervan beschuldigd dat hij banden had met het katholieke Europa, hetgeen bij wet streng verboden was terwijl het protestantse Zweden uit alle macht probeerde de paar katholieken die zich in het land bevonden, uit te zetten. Johannes Messenius was diep gelovig en overtuigd katholiek, maar hij was ook een nieuwsgierig intellectueel, die graag van gedachten wisselde met gelijkgestemden. Daarom correspondeerde hij met geleerde Jezuïeten. De rechtbank stelde dat gelijk aan landverraad. Met een doffe dreun viel het doodsvonnis en sloeg zijn toekomstdromen en carrière aan gruzelementen. Samen met zijn gezin werd Johannes levenslang verbannen naar de vesting Kajaneborg in Finland. In 1635 kreeg hij gratie, maar zijn lichamelijke toestand was inmiddels zo slecht dat hij een jaar later stierf.

Molenaarszoon, op zijn 29e al hoogleraar, het grootste deel van zijn leven in de gevangenis; wat zou hij in vrijheid allemaal niet hebben kunnen verrichten. Zijn tijd in de gevangenis besteedde Johannes Messenius aan het schrijven van boeken. Zijn belangrijkste werk *Scondia illustrata* (1624), een werk dat pas in het begin van de 18^e eeuw gedrukt werd, kwam onder deze bijzondere omstandigheden tot stand. Hij schreef zelfs een boek over de Heilige Birgitta.

Het wetenschappelijke werk van historicus Johannes Messenius is gebaseerd op traditie, misvattingen en verkeerde conclusies. Dat neemt niet weg dat hij een centrale plaats verdient in de Zweedse gedachtewereld. Het feit dat zijn onderzoeken plaatsvonden in een gevangenis verklaart waarom hij de misvatting van Rasmus Ludvigsson overnam.

Messenius geloofde namelijk ook dat schildknaap Magnus Plata een voorvader was van het geslacht Brahe. Net als bij zijn voorgangers was dat uitsluitend gebaseerd op de identieke wapenschilden.

De overtuiging dat deze band echt bestond, bleef bestaan in de 19^e eeuw, tot zelfs in 1920. In dat jaar betitelde de broers Curt en Lauritz Weibull – brononderzoekers van de kritische school – zijn werk als ‘onzeker’ en ‘verhalend’ (tendentieus), en als niet onomstotelijk bewezen.

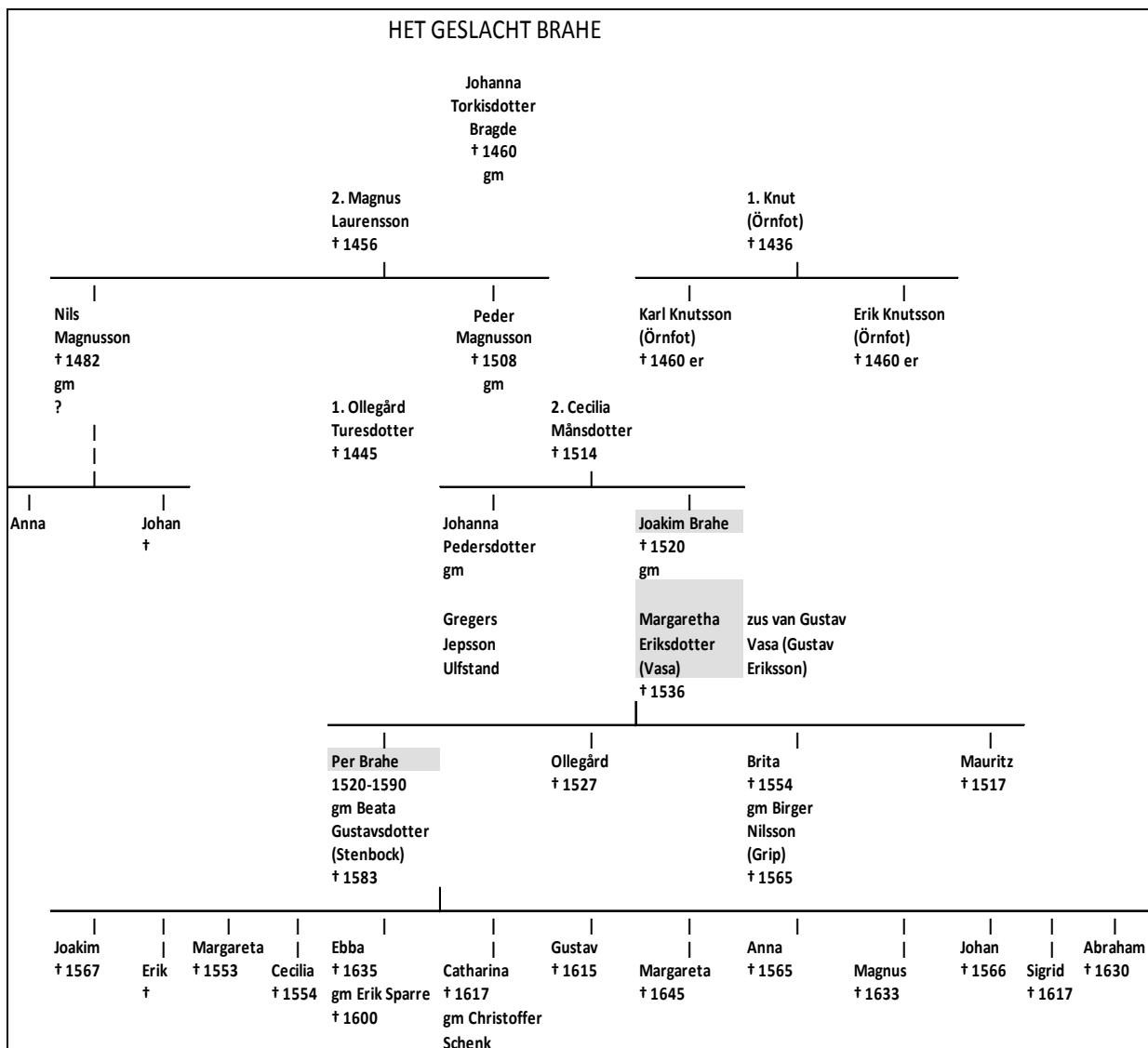
Drie genealogische beweringen. Twee mythes, één om verwantschap met de Heilige Birgitta en één om banden met Magnus Plata. Er is echter maar één waarheid. Het is tijd om te onthullen hoe het werkelijk zit met de herkomst van het geslacht Brahe.

De waarheid – een Deens verhaal

In de ondergrondse verzamelingen van het Rijksarchief bevindt zich een document dat in tegenspraak is met alles wat de non Birgitta Andersdotter, de genealoog Rasmus Ludvigsson en de historicus Johannes Messenius beweerden. Dit document, dat terug te voeren is op 1544, is een familieboek van Per Brahe zelf. Rond een weelderig wapenschild staat namelijk in runen geschreven: “Wapens uit het Zweedse en Gotische Rijk MDXLVIII opgetekend door Peter Brahe”. Het document is een weergave van zijn familiegeschiedenis. Voor Per Brahe hadden deze runen een extra magische inhoud omdat ze zijn eenvoudige achtergrond lieten zien.

In het familieboek, dat een kopie is van “Adellijke geslachten uit het Zweedse en Gotische Rijk” van bisschop Hans Brask, komt geen ouder

familieid voor dan de schildknaap Magnus Laurensen. Er wordt geen melding gemaakt van de Heilige Birgitta, Birger Persson, Peter Andersson uit Mohammar, Magnus Plata of überhaupt het geslacht Plata. Waarom, kan men zich afvragen. Het antwoord is eenvoudig. De afkomst van Brahe is niet Zweeds, maar Deens. Zoals veel andere Zweden, is Brahe in de late middeleeuwen overgekomen uit Denemarken. Wanneer dat precies gebeurde is niet te achterhalen, maar waarschijnlijk aan het eind van de 14^e eeuw. Het begon allemaal met een bruiloft.

Magnus Laurensso (Brahe)

Hij – Per Brahe's overgrootvader – was een schildknaap uit Sörmland, gekleed in, mogen we aannemen, een kleurig tuniek en een goed zittende broek in bijpassende kleuren. De man zag er niet voornaam uit, als een rijke edelman, maar simpel, zoals een boer of een keuterboer. Enigszins gespannen stond hij hand in hand met zijn toekomstige bruid.

Zij – Pre Brahe's overgrootmoeder – was ouder dan hij, weduwe van een bestuurder en daarom waarschijnlijk gekleed naar haar stand: een mooie enkellange rok, misschien wel twee, in voor de gelegenheid passende kleuren, gesneden uit geïmporteerde kostbare stof. Noch haar hand, noch haar stem trilde terwijl ze meezong met de hymnen.

Zijn naam was Magnus Laurensso, die van haar Johanna Torkilsdotter Brahe. Hij was een Zweed, zij was Deens. Ze trouwden waarschijnlijk op het landgoed Tärna in de parochie Husby-Oppunda in Södermansland, in de herfst (er was nog veel voedsel in voorraad vanwege de recente oogst) of in de zomer (goed weer) van het jaar 1439 of 1440. Johanna was zeker de partij van de beste komaf, maar trouwde iemand die een goede toekomst in het vooruitzicht had.

Het was dankzij deze ongelijke huwelijksverbintenis en de kinderen die daaruit voortkwamen, dat de naam Brahe een plaats verkreeg in de geschiedenis van de Zweedse adel. In de Middeleeuwen en in de 16e eeuw werd Brahe afwisselend geschreven als Bragde, Brade Bra, Braa, Brae en Brahe. Maar Magnus gebruikte altijd Brahe (of 'Bragde', zoals zijn vrouw het liever zag). Dat was een onderdeel van de afspraken tussen de families, zoals afgesproken bij de verloving, waarbij de ochtendgift, de bruidsschat en andere financiële afspraken werden afgekondigd. (De bruid neemt haar bruidsschat mee op de trouwdag. Zodra het huwelijk gesloten is, is het geven van giften echter nog niet afgelopen. Op de ochtend na het huwelijk is het de gewoonte dat de echtgenoot zijn nieuwbakken vrouw een ochtendgift schenkt. Deze gift is ook vooraf overeengekomen en de bedoeling ervan is dat de vrouw iets heeft om zichzelf mee te voorzien in het geval dat zij als weduwe overblijft. Dit alles geldt echter vooral voor de adel.) Voor de bruidegom was het de eerste keer dat hij trouwde. Johanna was, zoals gezegd, al eens eerder de bruid geweest. Maar dat was 14 jaar terug. Toen was ze een jonge meid, een kind bijna nog, met loshangend haar. Nu was ze een vrouw met een strak gezicht en haar haren verborgen in een netje onder een sluier. Johanna had de spelletjes en nogal kinderlijke ceremoniën rond het bruidskamp, het bruidsbed en de huwelijksnacht al een keer meegemaakt. Zij wist heel goed wat het was om kinderen te krijgen.

Hetzelfde gold voor de ceremoniële toespraak. Er werd aangehaakt bij het thema van die dag, 'liefde'. Maar dat woord werd er alleen bij behaald om de zaak een mooi tintje te geven, bedoeld om de gasten een fijn gevoel te

geven, net zoals de neergezette bloemen en de opgehangen slingers van bladeren die de feestzaal in Tärna versierden. Al de volgende dag zouden ze er minder fris bij staan en na week zouden ze verlept zijn. Dat wist ze ook.

Toch nam de in de grond zakelijke achtergrond van een huwelijk niet weg dat de trouwdag een gelukkige dag kon zijn. Het was zelfs niet uitgesloten dat er echte liefde in het spel was. Maar de ware functie van het huwelijk in de Middeleeuwen was niet om lang en gelukkig samen te zijn, de ware functie was om verbonden te sluiten en het netwerk van de familie te vergroten; een gelukkig leven voor het bruidspaar was bijzaak.

In een goed huwelijk groeit de liefde. Er ontstaat oprechte verbondenheid, versterkt door gedeeld lief en leed. De priester die het huwelijk inzegende, gebruikte daarvoor de Bijbelse symbolen van geloof, hoop en liefde. In dat licht moest het paar de toekomst zien, zonder vleselijke lusten na te jagen, hoe verleidelijk die ook zouden zijn. Nee, wereldse verlangens zouden slechts naar verdoemenis en verderf leiden. Het huwelijk behoorde zoveel meer te zijn dan het najagen van aardse lusten en goederen.

Toch waren er mannen die vrouwen op de een of andere manier mishandelden. Zij hadden een heel eigen kijk op liefde. We kunnen alleen maar hopen dat Magnus niet tot dat slag behoorde en dat hij Johanna een teken gaf – een licht kneepje in haar hand, een snelle blik, misschien een lach – om haar te laten weten dat hij echt van haar hield en zich aan zijn trouwbelofte zou houden.

De gasten waren een bonte mengeling van ridders, soldaten, wat priesters, een loslopende bisschop, de priester die het huwelijk moest inzegenen en enige herenboeren uit de omgeving. Het ontging niemand dat er een fors leeftijdsverschil was tussen de bruid en de bruidegom. Maar er was geen reden om daar schande van te spreken. Want van een weduwe werd juist verwacht dat ze opnieuw zou trouwen.

Al een jaar na het overlijden van haar eerste man waren Johanna en haar familie daarom op zoek gegaan naar een nieuwe man. Bij de zoektocht speelden haar mannelijke familieleden een belangrijke rol. In de regel waren het de mannen die de onderhandelingen met de gegadigden voerden. Zo was het zelfs in de wet vastgelegd.

In de Nationale wet van Magnus Eriksson (daterend uit 1350-er jaren) staat in het hoofdstuk over het huwelijk: 'als een man een vrouw tot zijn echtgenote wil maken, moet hij zich wenden tot haar voogd en dichtstbijzijnde verwanten en daar zijn wens kenbaar maken'. Een man hoort dus niet een vrouw ten huwelijk te vragen zonder voorafgaand haar voogd en familieleden ervan te overtuigen dat hij een passende partij is. De voogd, die werd geacht erop toe te zien dat de hun opwachting makende

trouwlustige mannen geschikt waren, kon de vader zijn, of een zoon, een halfbroer, een grootvader of grootmoeder of een nog verder familielid zijn. De vrouw zelf mocht ook een mening hebben over degenen die naar haar hand dongen, maar de uiteindelijke verantwoordelijkheid lag niet bij haar. Het belang van het voortbestaan van de familie maakte het de verantwoordelijkheid van alle familieleden.

Het aangaan van een huwelijk was dus belangrijk voor niet alleen het gezin, maar voor de hele familie en ook voor 'vrienden' – met vrienden wordt in dit geval iedereen bedoeld die belang had bij de familie, het gaat hier niet over hartsvrienden – dus dat konden heel wat mensen zijn! En ja, ze waren allemaal aanwezig op de bruiloft, om van het resultaat van hun inspanningen te genieten.

Het resultaat van de jacht en de onderhandelingen tussen de families stond voorin de kamer en nam gelukwensen in ontvangst van allen die bij het arrangeren betrokken waren. Hij was gelukkig, zij was blij, iedereen was tevreden. Nou, bijna iedereen dan. Er liepen vast ook gasten rond die wat sceptischer waren over de zaak. Sommige gasten van Johanna zouden zeker hun neus opgehaald hebben over het feit dat zo'n jonge onervaren schildknaap aan de haal ging met hun vrouwelijke familielid: let wel, als zij het voor het zeggen gehad hadden, was het zeker niet die jongeman geworden, waarvan de inkt van het optekenen van zijn adelstand nog niet droog was. Dit kon gewoon niet goed gaan.

Op Magnus' schouders rustten daardoor hoge verwachtingen. Zijn aanstaande vrouw, Johanna, stond boven hem op de sociale ladder. Zou hij daar mee om kunnen gaan? Had deze jongen wel het overwicht om Heer des Huizes te zijn, met een oudere en voornamere vrouw naast zich? Daarnaast moest hij het ook nog voor elkaar krijgen om erfgenamen op de wereld te zetten, bij voorkeur een stel zonen. Had hij wel de benodigde capaciteiten om dat te doen? Wat als het hem niet zou lukken?

Het is mogelijk dat Magnus' ambities hem al hadden verzekerd van een plaats tussen de feodale machthebbers – een toegangsbiljet tot het speelveld van de politieke macht. Als hij het goed speelde, zou hij het ver kunnen schoppen. Misschien niet zo ver als opperbevelhebber, maar met wat geluk kon hij het brengen tot regent. Wellicht zelfs kantonrechter, of misschien zou hij tot ridder worden geslagen. Er was een hoop mogelijk.

Maar het waren harde tijden. Als iemand een slechte indruk van je had, was dat genoeg om je carrière in de knop te breken, hoe veelbelovend je ook was en hoe uitgestippeld je carrière ook leek. Een klein foutje en Magnus Laurensen lag eruit en hij en zijn nakomelingen konden het verder schudden. Neem als voorbeeld wiens kant je kiest in de kwestie met

Denemarken. Vóór de Denen zijn, betekende de halve elite over je heen krijgen. Was je tegen, dan kreeg je de andere helft over je heen.. In het geval dat, of beter gezegd op het moment dat het politieke klimaat verandert, is de loyaliteit van een wapenknecht niets waard tegenover een wrede koning en zijn beulen. Zou het Magnus lukken om op twee paarden te wedden en iedereen te vriend te houden – zowel de Deense koning als de Zweedse regenten en edelen. De kunst was om geen partij te kiezen, maar toch bij iedereen de indruk te wekken dat je aan zijn kant stond.

Misschien was het juist deze strategie die het hem mogelijk maakte een goede partij als Johanna in de wacht te slepen.

Dat Magnus de titel schildknaap al had, was zeker iets waar Johanna's voogd op had gelet. Dat gaf hem zeker een streepje voor op anderen. Schildknappen, of 'sven' waren hoger in rang dan een vrije boer. Er waren wel vrije boeren die onder de wapens gingen en zich ook schildknaap mochten noemen, maar de schildknaap stond door zijn komaf hoger aangeschreven. De titel schildknaap was namelijk erfelijk en gaf een bepaalde ('welgeboren') status aan. Sommige van deze welgeborenen waren ook vrijen, in dat geval waren ze van adel. Maar dat was niet het geval met Magnus. Een schildknaap was wel gerechtigd om in de raad te zitten, wat niet voorbehouden was aan niet-vrije frälsemän en boeren. 'Sven' was vaak een synoniem voor schildknaap.

Hij was natuurlijk geen ridder. Maar het was een lastige tijd om ridder te worden – door de politieke chaos in verband met het conflict tussen de Deense koning en de Zweedse aristocraten en regenten was er al enkele jaren niemand meer tot ridder geslagen – en schildknaap was hoogste dat op dit moment haalbaar was.

De titel Schildknaap bracht privileges met zich mee. De belangrijkste hiervan was dat een schildknaap geen belasting hoefde te betalen. Maar de titel bracht ook verplichtingen mee. Voor zijn belastingvrijstelling (frälse) had een schildknaap bijvoorbeeld de plicht om strijdvaardig te zijn. Hiervoor moest hij een strijdpard hebben en een volle wapenrusting dragen, welke goedgekeurd moesten zijn door de koning of door een door hem aangesteld persoon. In hoeverre de uitrusting voldeed aan de gestelde eisen werd tijdens de jaarlijkse troepeninspecties op Sint Petersdag (29 juni) in Uppsala, Västerås en Linköping en andere oude handelssteden bepaald. Zo stond dat in de wet

Hij was koning in zijn eigen koninkrijk. Magnus was goed door de laatste inspectie gekomen en uitstekend in staat om zijn land en dat van zijn heer te verdedigen. Dat boezemde respect in. Ook was hij oud genoeg om een eigen gevolg te hebben, wat hem tot een machtig en invloedrijk man maakte. Als

edelman had hij namelijk recht op een eigen gevolg wanneer hij naar de koning of naar andere plaatsen reed. Dat wil zeggen dat hij een eigen kleine troepenmacht had, bestaande uit bereden soldaten en/of andere licht bewapende mannen die hem trouw gezworen hadden. Dat konden bijvoorbeeld boeren zijn die zijn frälsejord (land, vrijgesteld van belasting) bewerkten. In ruil kregen zij bescherming, voedsel, status, een doel in hun leven en een mogelijkheid om zich te verbeteren.

De grootte van zo'n verkapt mini privéleger was bij wet geregeld. Een aartsbisschop had ongeveer 40 man, een gewone bisschop 30, een regent 12, een ridder 8 en 'svenner' (soldaten die gelijkgesteld waren aan ridder, zeg maar schildknapen) mochten niet meer dan 6 bereden manschappen hebben. Anderen, lager in rang, die weleens diensten verrichtten voor de adel hoogstens 3. Deze aantallen golden ook voor reizen van en naar bruiloften. Als Magnus naar bijeenkomsten ging (dit gold ook voor de rit naar zijn eigen bruiloft) had hij 6 ruiters in zijn gevolg. Zelf maakten de edelen vaak weer deel uit van het gevolg van een weer hoger geplaatst persoon, zoals een machtige ridder of een bisschop. Het is aannemelijk dat Magnus en zijn gevolg ook deel uitmaakten van een ander, groter leger.

De reden dat de grootte van een gevolg aan een maximum gebonden was, lag in het feit dat het op die manier niet mogelijk was om een groter leger te kunnen mobiliseren dan de koning of het land. De koning moest zo nodig de privélegers kunnen verslaan.

Er zijn uit die tijd echter talloze voorbeelden bekend waarbij de grens van deze aantallen werd opgerekt of schaamteloos werd overtreden. Karl Knutsson (familie Bonde, regent van 1438-1440) die in de herfst van 1442 zijn toevlucht zocht in het Deense Viborg, keerde na de dood van de Deense koning Kristoffer in de herfst van 1448 terug en pleegde een heuse staatsgreep. Hij zette voet aan wal vergezeld door 800 volledig uitgeruste huurlingen uit onder andere de Baltische staten. Alleen al het aanzwellende geluid van de Stockholm naderende troepen van de voormalige regent, deed de wetshandhavers wit wegtrekken. Wanneer ze deze misstand aan de kaak gesteld zouden hebben, waren ze zonder meer onmiddellijk terechtgesteld. Karl Knutssons uitgangspositie in de lopende onderhandelingen over de verkiezing van een Zweedse koning, was dus ijzersterk. Hij zou als koning Zweden besturen van 1448-1457, van 1464-1465 en van 1467-1470.

Tachtig jaar later zou Gustaaf Wasa deze machiavellistische tactiek ook toepassen, zoals historicus Dick Harrison opmerkt. Toen vond in 1527 een soortgelijke staatsgreep plaats. Gustaaf was al wel tot koning gekozen, maar nog niet gekroond. Ook had de Reformatie nog niet plaatsgevonden. Om de relatie tussen de kerkelijke en de wereldlijke macht aan te passen aan de

nieuwe ideeën van die tijd, moest de macht van de paus en de kardinalen gebroken worden. Koning Gustaaf bevond zich in een overvol Västerås met enige honderden zwaarbewapende mannen. De oppositie werd in de kiem gesmoord en in het begin van 1528 liet hij zich in Uppsala tot koning kronen. Er was, met andere woorden, aanleiding genoeg om de grootte van de privélegertjes te begrenzen, ook al werden de regels niet altijd opgevolgd.

Ook het aantal bruiloftsgasten was door de wet voorgeschreven. Dit kwam voort uit de in die tijd heersende ideeën over standsverschil. Stand was een manier om een bepaalde bevolkingsgroep aan te duiden waarvan de positie en functie door privileges werden bepaald, zowel door het hebben van bepaalde voordelen (adel, geestelijken en burgers) of dat men op bepaalde voordelen geen aanspraak kon maken (boeren, dorpelingen etc.). Mensen werden niet geacht boven hun stand te leven. Dat was een regel die gold voor alle belangrijke gebeurtenissen in het leven. Bij bruiloften, kerkgang, begrafenissen, erfenissen en feestelijke gebeurtenissen gold (voor de adel): een bisschop, twee andere leden van het kapittel, acht ridders, 40 schildknapen, 20 boeren en tien monniken. Zo waren nu eenmaal de gewoontes. Je kon ervan vinden wat je vond, de regels moesten gevolgd worden. Anders wachtte je een zware straf.

Andere standsregels betroffen de omvang van de ochtendgift (zie blz. 26). De ochtendgift van een ridder werd geacht twee keer zoveel waard te zijn als die van een schildknaap. Een ochtendgift bestond in de regel uit een stuk grond – een landgoed of onroerend goed – of roerende goederen. Voor de adel waren bruiloften belangrijke gebeurtenissen, vergelijkbaar met een fusie tussen twee bedrijven. Bij het aangaan van de overeenkomst over de ochtendgift waren dan ook getuigen aanwezig. Het was belangrijk dat alles opgeschreven werd en dat betrouwbare mensen getuige waren van de economische transacties. ‘Twaalf mannen moeten getuige zijn van de ochtendgift, de dertiende zal het woord doen’, zo stond het in de wet. Dat betekende dat er een lokale controle instantie moest zijn die erop toezag dat de regels gevolgd werden. Dat de dertiende het woord voerde, laat zien dat er sprake was van een schriftelijke verklaring. Deze verklaring was een juridisch opgesteld document dat – samen met andere waardepapieren en belangrijke documenten (over het huis en de landgoederen) en zaken als waardevolle gouden en zilveren voorwerpen, zoals lepels – thuis in de schatkist bewaard werd. Deze opslagkist werd voortdurend in de gaten gehouden. In de tijden zonder bankrekeningen en kluisjes vormde de kist de parel in de familie kroon. En omdat er in de regel geen stoelen in de huizen stonden, kon de kist ook dienst doen als zetel voor de heer des huizes.

Deze en andere regels waren ingewikkeld, maar werden door de meerderheid zeker op prijs gesteld. Betrof het een jonge man, zoals Magnus, dan was het een goede zaak dat er een wet was die de kosten regelde, want hij was zo jong dat hij zijn bruid nog niet veel te bieden had. Hij kon haar geen mooi landgoed of dure juwelen bieden. Het was al besloten dat hij bij haar in zou trekken, op het landgoed Tärna. Dit landgoed was Johanna's bruidsschat. De bruidsschat vormde de zekerheid voor de vrouw, bij het aangaan van een huwelijk. De man beheerde hem en kon erover beschikken, maar hij kon hem nooit verkopen of verpanden. Tärna vormde Johanna's zekerheid als zij de hoge positie aan de zijde van haar man zou verliezen; als zijn carrière een duikvlucht maakte, kon zij zich redden. Wat hij aan haar gaf als ochtendgift is helaas niet bekend. Waarschijnlijk wat landbouwgrond, dat in zijn bezit was maar door boeren werd bebouwd. Wellicht in de omgeving van Tärna.

Johanna Torkilsdotter Brahe was, zoals reeds vermeld, een goede partij voor schildknaap Magnus. Zij en haar familie vormden een zekerheid voor allebei. Johanna was de dochter van Torkel Pedersson (Brahe) uit Rännenäs in het gewest Höks en Mygdal in het gewest Halmstad – beide gelegen in Halland aan de westkust van Zuid Zweden – met zijn eerste vrouw Adelheid Grubbe. Halland was sinds de 12^e en 13^e eeuw een Deense provincie en bleef in het bezit van de Unie tot in de late middeleeuwen en 16^e eeuw. Pas met de vrede van 1645 (Brömsebro), van 1648 (Roskilde) en van 1679 (Lund) werd Halland geleidelijk Zweeds.

De bruid, die dus Deense was, was eerder getrouwd geweest met landsbestuurder Knut Karlsson (familie Örnfot) van Tärna; zij trouwden op 9 oktober 1423. Dat betekent dat Johanna minstens 32 geweest moet zijn toen ze met Magnus trouwde, want bij het aangaan van haar eerste huwelijk moet ze minstens 15 zijn geweest. Dat was de wettelijke minimumleeftijd en in de regel hield men zich daaraan. Knut kwam om in 1436 of 1437 tijdens de bloedige Engelbrektsopstand, die Zweden van 1434 tot 1436 in twee kampen verdeelde. Knut Karlsson streed voor Engelbrekt als kapitein in Södermansland en sneuvelde in de heftige strijd.

Hij liet niet alleen een treurende weduwe achter, maar ook grote schulden. In maart 1438 deed Johanna een schenking aan het klooster van Vadstena, waarschijnlijk voor het zielenheil van haar overleden echtgenoot. Van de weduwe van een belangrijk man werd verwacht dat ze ook na zijn dood voor hem zorgde. Dat betrof dan inspanningen om te zorgen dat hij niet lang in het vagevuur hoefde te lijden, maar snel een goede plek in het hiernamaals vond.

Maar het aardse leven was niet zo'n vreedzame plek als het leven in het hiernamaals. In 1439 kreeg Johanna Torkilsdotter bericht dat de erfgenamen van Knut Karlsson voor 160 mark ('mark' was de aanduiding voor een bepaald gewicht) aan Zweedse penningen, geslagen in Stockholm, in de schuld stonden bij ene Heine Frome. Haar echtgenoot had bij tijd en wijle boven zijn stand geleefd en had in ieder geval enige stukken grond op de pof gekocht. Om te kunnen hertrouwen was Johanna gedwongen de banden met de familie van haar overleden man te verbreken, om zich zo van de schuldeisers te ontdoen. Daarnaast moest ze een nieuwe man zien te vinden die in zee wilde met een vrouw die al twee kinderen had. Het leven viel niet mee voor een vrouw, ook niet als ze van adel was.

Gelukkig erfde ze niet uitsluitend schulden. Indirect – daarover later – erfde ze Knut Karlssons landgoed Tärna, in de parochie Husby-Oppunda, in het district Oppunda in Södermanland (een provincie links onder Stockholm, richting Nyköping). Tärna (of Tärnö) was een groot landgoed aan het Långhalsen meer. Dankzij Knut Karlsson en zijn vrouw Johanna kwam dit landgoed in het bezit van de familie Brahe, totdat het halverwege de 16^e eeuw via Brita Brahe aan een andere familie vererfde.

Tijdens het bruiloftsfeest na de inzegening werd er veel over politiek gepraat. Het onderwerp was onvermijdelijk. Kort geleden had de Engelbrektsopstand plaatsgevonden en dat zat bij alle aanwezigen nog vers in het geheugen. De mannelijke gasten hinkten, misten een paar vingers of hadden lange littekens in het gezicht door slagen met zwaarden en bijlen. In hun nervositeit bij het houden van een toespraakje reten diverse sprekers oude wonden open. Bij sommige vrouwelijke gasten trok een schaduw over het gelaat na het horen van bepaalde namen of plaatsen.

Mannen en vrouwen, oud zowel als jong, hadden nog verse wonden op armen, benen en hoofd, maar ook op hun hart en ziel. Toch zag men de nabije toekomst met vertrouwen tegemoet. De Zweedse adel had onlangs – aan het eind van 1439 – koning Erik van Pommeren van de troon weten te stoten. Erik, die leefde van circa 1382-1459, was koning van 1396-1440. Hij was een neefje (zoon van een zus) van koningin Margareta van Denemarken (1353-1412). Margareta was regentes voor haar overleden zoon Olaf. Zij was regentes over Denemarken en Noorwegen van 1387 tot aan haar dood. Haar neefje heette eigenlijk Bogislav, maar omdat Margareta van plan was hem tot koning uit te roepen over de in oprichting zijnde Unie van de noordelijke landen, veranderde zij nog vóór zijn kroning zijn naam vast in Erik. Ten tijde van het huwelijk van Magnus en Johanna in 1440, zat Unie-koning Erik zich op het eiland Gotland af te vragen wat er verkeerd gegaan was en voerde hij

een achterhoedegevecht op zee. Een gelukwens aan het pasgetrouwde paar kon er niet af.

Anderzijds had hij ook geen uitnodiging gekregen. Na alle ellende en chaos die in de adellijke suites was ontstaan na de burgeroorlog, was de Zweedse aristocratie de Unie-koning goed zat. Alles was begonnen met een zekere Engelbrekt Engelbrektsson (1390-1436) en diens eigengereide optreden in de Zweedse en Deense Uniepolitiek.

Engelbrekt was geen man van het volk, hoewel hij wel vaak zo gepresenteerd wordt in de Zweedse 20e-eeuwse monumentale en politieke kunst. De rebellenleider was eigenaar van een mijn in Norberg, dat in die tijd deel uitmaakte van Dalarna. De grote Zweedse 'revolutionair' behoorde dus tot de adelstand (*bergsfrälse*), wat slecht rijmt met het beeld van een strijder uit de gelederen van het volk. Engelbrekt was upper class.

Maar zelfs een lid van de elite kan zich oprecht het lot van het volk aantrekken. Het optreden van de lokale, Deense rentmeesters (met name Jösse Eriksson), de hoge belastingdruk en het geknoei met de ijzer-export uit de Bergslagen leidden tezamen toch grote onrust en afkeer. Engelbrekt begon met behulp van de plaatselijke mijnwerkers en boeren een opstand die zich al snel uitbreidde over de rest van het land.

In het begin ging het goed met de opstand. De Zweedse aristocratie stelde zich al in een vroeg stadium op aan Engelbrekts zijde, waardoor de militaire opmars voorspoedig verliep. De cavalerie was een uitstekend wapen in de strijd tegen de Deense huurlingen en bewapende boeren. Bij de samenkomst van 1435 in Arboga werd de rebellenleider tot bevelhebber gekozen en zo was Engelbrekt niet langer een politiek buitenbeentje, alhoewel hij nog steeds als onruststoker werd gezien.

Voorspoed duurt echter niet eeuwig. Iedere belofte kan verbroken worden. Nadat de Zweedse adelstand simpelweg van kant wisselde, ging het niet meer zo goed met Engelbrekt en zijn boerenleger. De kersverse bevelhebber kreeg overal de schuld van en werd speelbal van de politieke intriges van de Zweedse adel. Engelbrekt moest worden geofferd voor een hoger doel, redeneerde de aristocratie en dit was de inleiding van onderhandelingen met Unie-koning Erik van Pommeren.

Op 4 mei 1436 werd Engelbrekt Engelbrektsson vermoord op het schiereiland Göksholm in het Hjälmarmeer. Aan de moord lag een persoonlijke vete ten grondslag tussen de het geslacht Natt och Dag (*Nacht en Dag*) en de adel uit Dalarna; het was dus een politiek getinte afrekening. De aanval was daarom niet onverwacht, maar vormde wel het logische einde van een toevallige ontwikkeling. Want in veel opzichten stond en viel de

opstand met deze centrale figuur; een man die meer vijanden dan vrienden maakte.

Engelbrekt liet niet alleen een treurende weduwe en een verslagen familie achter, maar ook een politiek vacuüm. De moord en het feit dat de opstand de macht van de Unie-koning aanzienlijk had verzwakt maakten het mogelijk dat nieuwe spelers het politieke speelveld betraden. Eén van die spelers was de al eerder genoemde Karl Knutsson (familie Bonde). Toen hij in 1438 tot regent werd benoemd, begonnen de gevechten in de Unie opnieuw.

Maar de aristocratie was niet eensgezind in haar strijd tegen Erik van Pommeren en voor zijn belangrijkste tegenstander hoefde Karl Knutsson niet eens de grens over, want die bevond zich in Zweden zelf: hofmeester Kristiern Nilsson (familie Wasa). Met het uiteindelijk omverwerpen van de macht van Erik van Pommeren en de door het landsbestuur goedgekeurde installatie van Kristoffer van Beieren in 1440, brak een tijd van rust en stabiliteit aan.

Zover was het echter nog niet. De politieke anarchie die het hele land in zijn greep hield toen Karl Knutsson (familie Bonde) regent was, liep in de tijd van de feestelijkheden op Tärna juist ten einde. De gasten die op het feest bijeen waren, hadden daarom geen gebrek aan gespreksonderwerpen. Ze namen allemaal deel aan het politieke leven en hadden daarmee allemaal aandeel in de ontwikkelingen die op zijn minst leidden tot de moord op een nationale bekendheid en een staatsgreep. Hoe hoger je op de sociale ladder stond, des te inniger was je bij de politieke ontwikkelingen betrokken.

Hoe Magnus Laurensen – vandaag de bruidegom - zich in deze twist opstelde, is niet bekend. Was hij vóór of tegen Karl Knutsson (familie Bonde)? Misschien wist hij niet aan welke kant hij zich moest opstellen, of misschien wilde hij helemaal geen partij kiezen. Waarschijnlijk was zijn strategie dat hij aankeek hoe de hazen zouden lopen, en behoedzaam afwachtte hoe alles zich zou ontwikkelen. Dat hij Zweeds was en tot de adelklasse behoorde, wilde niet automatisch zeggen dat hij vóór Karl Knutsson en tegen de Unie was.

Net zo min mocht je aannemen dat de politieke loyaliteit van de aanstaande bruid bij de Unie lag, alleen omdat ze van het geslacht Brahe, dus van Deense afkomst was. Het leven is ingewikkeld en de problemen lieten zich niet vangen in alleen een vóór of tegen, zwart of wit, Deens of Zweeds. Haar eerste echtgenoot bijvoorbeeld had aan de kant van Dacke gevochten tegen de Unie-koning en daarmee tevens tegen haar familie, en dit met haar instemming, want ze was ondergeschikt aan haar man.

Zorg en rouw lieten zich goed verdrinken. Nu was het tijd voor feest en het vieren van het huwelijk tussen een schildknaap en de weduwe van een

bestuurder. Men deed zich tegoed aan de lekkernijen die aangeboden werden – wijn en mjöd (alcoholhoudende drank gemaakt van honingwater), gevogelte, vis vlees en brood – want wie weet hoe lang het kon duren voordat er weer een feestelijke bijeenkomst zou zijn. Begrafenissen en verdelingen van erfenissen waren altijd een aanleiding om de alcohol te laten vloeien, maar het was beter te klinken op de levenden dan te drinken bij een graf.

Daarom werd er geproost op het nieuwbakken bruidspaar. Maar zeker ook op de gezondheid van de nieuwe koning: Kristoffer van Beieren. Formeel gezien was hij nog geen koning, want hij was nog niet geïnstalleerd. Maar de gasten die lid waren van het landsbestuur konden intussen vertellen dat hij bij de komende bestuursvergadering in Arboga in oktober tot nieuwe koning uitgeroepen zou worden. En dat was zeker een grote slok zoete wijn waard. De verwachting die op de bruiloft uitgesproken werd kwam inderdaad uit. In de vorm van een plechtige handdruk. Een handdruk die voor Kristoffer een koninklijke benoeming inhield en voor de verzamelde regenten een koninklijke verplichting dat hij de beloften die hij zojuist had gedaan, ook zou waarmaken. Op 26 april 1441 werd Kristoffer officieel koning van Zweden, hij was toen al koning van Denemarken en Noorwegen – de kroning vond plaats in Uppsala, op 14 september van dat jaar.

Met andere woorden, toen Magnus en Johanna in 1439/1440 besloten samen verder te gaan, was het nog onrustig in het land. Zweden was ondanks pogingen om zelfstandig te worden, en ondanks dat de aristocratie onder de belabberde omstandigheden bleef vasthouden aan zelfbestuur, nog steeds onderdeel van de Unie met Denemarken en Noorwegen. Het was een Unie die al sinds de oprichting in 1397 in Kalmar regelmatig kraakte in zijn voegen. (De Unie van Kalmar verenigde de drie Scandinavische koninkrijken Denemarken, Zweden en Noorwegen onder één monarch. De drie koninkrijken bleven echter als zelfstandige staten bestaan en waren slechts verbonden door hun gezamenlijk monarch. Zweedse ontevredenheid over het Deense streven naar een gecentraliseerd bestuur leidde tot diverse conflicten. Uiteindelijk zouden die leiden tot het uiteenvallen van de Unie in 1523, waarna de Unie officieel nog door Denemarken en Noorwegen werd voortgezet. Met de degradatie van Noorwegen tot Deense provincie in 1536 werd de Unie opgeheven, waarna Noorwegen en Denemarken werden gevormd). Er zat een soort weeffout in deze setting met één koninklijk huis, die niet anders opgelost kon worden dan door de boel af te breken en opnieuw te beginnen. Maar zolang de zaak nog niet ingestort was, sleepte deze constructie de landen door de jaren heen. Er werden tussendoor wel pogingen gedaan om de constructie te verstevigen. Twee jaar na zijn aantreden stelde Kristoffer bijvoorbeeld een nieuwe Nationale wet in, maar die was in feite een herziene versie van de Nationale wet van Magnus Eriksson uit ± 1350.

Talrijk zijn de experts die met commentaar op de constructie kwamen. Aan de ene kant dit, aan de andere kant dat. De meest luide protesten, maar ook

lovede woorden, kwamen van de Zweedse aristocratie. Wie waren deze zelfbenoemde architecten en bouwmeesters?

De aristocratie, hoge adel en edelen met een titel – het sociale klassen stelsel kende vele varianten – hadden, naast alle privileges, één zaak gemeen. Ze zaten allemaal in het landsbestuur. In die tijd werd het landsbestuur gedomineerd door de machtige, pro Unie geslachten Oxenstierna en Wasa. Karl Knutsson (Bonde) daarentegen, was een ongewoon persoon, een initiatiefrijke, creatieve speler, die met graagte de rol op zich nam om het bestaande gebouw om te vormen tot iets nieuws. Bij politieke vraagstukken ging hij dwars tegen de Oxenstierna's en de Wasa's in en kwam daardoor vaak in conflict met deze machtige dynastieën, zoals met de al genoemde Kristiern Nilsson (Wasa). Eén van zijn grote tegenspelers zou later aartsbisschop Jöns Bengtsson (Oxenstierna) worden.

Deze politieke tegenstellingen waren uiteindelijk de motor achter de verdere ontwikkelingen in de tweede helft van de 15e eeuw en niet, zoals men ook zou kunnen denken, een rem. Eén tot twee generaties verder zouden deze verschillen het hele politieke landschap omver gooien, nieuwe dynastieën zouden de boventoon gaan voeren en een oude dynastie zou op de troon komen, namelijk het geslacht Wasa. De oplossing van de tegenstelling tussen these en antithese leidde tot de synthese, daarmee tot iets nieuws. Een ander adellijk geslacht dat in deze beweging naar voren werd geschoven was het geslacht Brahe. Dat zullen we later zien. Op dit moment moet het bruidspaar nog aan de huwelijksnacht beginnen.

Nadat alle spelletjes en kinderachtigheden over bedperikelen achter de rug waren, nam het huwelijk een vervolg achter gesloten deuren. De dag na het feest begon Magnus aan zijn leven als getrouwd man; moe strekte hij zich uit, ging rechtop in het smalle bed zitten en trok het kleed van zijn nieuwe rol aan. Ook voor Johanna was het ontwaken. De man die net op was en er zowel verward als bezorgd uitzag, was haar nieuwe echtgenoot en voorgd. Ze wensten elkaar netjes goedemorgen en gingen aan de slag met hun dagelijkse bezigheden.

Na die nacht zag het leven voor Magnus er anders uit. Getrouwd en vader van twee kinderen, dat wil zeggen, stiefkinderen. En opvoeden hoefde hij deze kinderen niet meer, want ze waren volwassen. Ze hadden hem niet echt nodig. Het was eerder zo dat Magnus hen nodig had. Ondanks dat Magnus Laurensen en Johanna Torkilsdotter leefden en werkten op Tärna, waren zij niet formeel eigenaar van het landgoed. Alleen het bed met beddengoed was van hen, even als alle andere roerende zaken. Van het landgoed waren de zonen uit het eerdere huwelijk van Johanna met Knut Karlsson eigenaar. Ze heetten Karl en Erik Knutsson (Örnfot); gezien de

gastenlijst van de bruiloft. Natuurlijk hadden ze de nieuwe (jonge) man welkom geheten in de familie. Maar toch, het moest een merkwaardige gewaarwording zijn geweest, in ieder geval voor Magnus. Hij was nu wel getrouwd, maar geen heer des huizes. Want overal in het huis - op het dak, de vloer en de muren, stonden de namen van zijn stiefzonen geschreven. In werkelijkheid lagen de zaken natuurlijk anders. De verhouding tussen de nieuwe man en de zonen uit het eerste huwelijk van zijn vrouw bestond alleen op papier; de zonen en de stiefvader (ze moeten van dezelfde leeftijd zijn geweest) zouden niet in hetzelfde huis wonen (waar de zonen woonden is niet bekend). Maar toch; hij mocht niet naar eigen inzicht beschikken over het landgoed, hij mocht het bijvoorbeeld niet verkopen, in pand geven of op een andere manier vervreemden; ook zij mocht dat niet. Natuurlijk mochten ze het huis inrichten naar hun eigen smaak, of mochten ze het dak vervangen, een muur weghalen of ergens een nieuwe deur zetten. Maar het eigenaarschap bleef zoals het was – Tärna hoorde toe aan de zonen.

De wittebroodsweken van Magnus Laurensen en Johanna was snel voorbij, als je het al wittebroodsweken kon noemen. De politiek riep zijn wapendienaar op.

In historische bronnen duikt Magnus in verschillende hoedanigheden op, in politieke maar ook in persoonlijke omstandigheden die zijn aandacht vereisten. Zo was hij in 1446 aanwezig bij een rechtszaak in Stockholm. Omdat hij onderdeel uitmaakte van de krijgsmacht van Karl Knutsson, ging hij in 1449/50 op weg naar Noorwegen, waar hij opviel. In december 1449, nadat Karl Knutsson was teruggekeerd naar Zweden, werd Magnus Laurensen bevorderd tot bestuurder over Sunnanfjedske in Noorwegen, inclusief Hedmarken, Romerike, Toten, Hadeland en Ringerike. Zijn taak was om het gebied te verdedigen tegen de Deense edelman Hartvig Krummedige, die kasteelheer was van Åkershus (nabij Oslo), en tegen andere aanhangers in het Noorse rijk van de Deense Unie-koning Kristian I. Het bleek echter een opgave die zijn macht te boven ging – of hij had gewoon pech.

Begin 1450 werd Magnus Laurensen door de vijand gevangengenomen en kocht zich vrij. Dit was een gebruikelijke gang van zaken, maar in feite tegen de wet. De wet schreef namelijk voor: “wordt iemand in ’s konings dienst gevangen genomen, dan zal de koning hem vrijkopen, hem zijn wapen en paard vergoeden en hem schadeloos stellen”. Dat wisten de edelen natuurlijk wel, maar het risico was dat ze lang moesten wachten tot ze werden vrijgekocht. Het werkte beter om het zelf te regelen en na thuiskomst een groet naar de koning te sturen met de mededeling dat de gevangenschap over was, vergezeld van een rekening en eis tot vergoeding

van de kosten. Op 22 maart 1451 leefde Magnus in ieder geval nog, want op dat moment maakte Karl Knutsson (familie Bonde), inmiddels koning in Zweden, het losgeld aan Johanna Torkilsdotter over.

Er gingen nog wel wat jaren overheen voor de rest van de rekeningen betaald werd. In 1456 kreeg Johanna Torkilsdotter een vergoeding betaald voor de tijd dat haar man in Noorwegen gevangen zat. Dat deed hij door de parochie Ludgo aan Magnus Laurensen te verpanden. Zulke overeenkomsten en oplossingen kwamen veel voor in die tijd. Het geval Magnus Laurensen was zeker niet uniek.

In het jaar dat alle financiële zaken van de gevangenschap afgehandeld waren, stierf Magnus Laurensen en werd Johanna voor de tweede keer in haar leven weduwe. Ze hertrouwde niet. Het is niet bekend wanneer ze overleed, maar het is wel bekend dat de stammoeder op 18 januari 1460 nog leefde. Magnus Laurensen en zijn vrouw Johanna Torkilsdotter lieten de wereld twee zonen na: Peder Magnusson en Nils Magnusson. Zoon Nils, die we verder niet zullen volgen, kreeg twee kinderen: Anna, die non werd en Johan, die overleed in 1511. De oudste zoon van Magnus, Peder, nam de familienaam van zijn moeder aan: Brahe – en via hem zet de geschiedenis van het geslacht Brahe zich voort.

Peder Magnusson Brahe

Peder Magnusson was de eerste Zweedse man die zich Brahe liet noemen. Hoogstwaarschijnlijk nam hij deze naam aan toen hij volwassen werd. Helaas is zijn geboortjaar onbekend.

Misschien mocht hij kiezen, toen hij volwassen werd; Brahe of niet? In dat geval is de vraag waarom hij koos voor de naam Brahe, de naam van zijn moeder en zijn opa en het Deense voorgeslacht? Achteraf gezien lijken alle historische ontwikkelingen logisch en voor de hand te liggen. Brahe zou een groot en vooraanstaand adellijk geslacht worden. Maar voor Peder, wiens uitzicht niet verder reikte dan het vergezicht dat het meer Långhalsen bood, was de toekomst onbekend. Soms viel de schaduw van een wolk over het meer, dan weer was er een heldere hemel.

Het aannemen van een Deense naam was niet *comme il faut* binnen de toenmalige Zweedse adel en hun schildknapen, die in de tweede helft van de 15^e eeuw actief tegen de Unie en de Deense overheersing streden. Aanleiding om toch de naam Brahe aan te nemen zou de komende erfenis kunnen zijn. Van zijn voorouders erfde hij niet alleen het landgoed Tärna – zijn halfbroers Karl en Erik Knutsson lieten geen erfgenamen achter, waardoor Peder (en kennelijk niet zijn broer Nils) het landgoed erfde – maar

daarbuiten ook nog grond in Halland van Deense familie. Grondbezit was de basis voor het leven. Het hebben van veel grond stond garant voor rijkdom en het goede leven. Rijkdom genereerde inkomsten en bracht de mogelijkheid om vastgoed aan te kopen. De inkomsten van de landgoederen waren precies wat een jongeman van de leeftijd en de stand als Peder nodig had. Het was daarom een goede keus om de naam Brahe te gaan voeren. De zon scheen over Tärna en over Peder, Per Brahe's opa.

Een andere aanleiding kan de nauwe band tussen Denemarken en de naam Brahe zijn geweest. Door zijn band met het geslacht Brahe te benadrukken kon hij gebruik maken van het netwerk van zijn familie en had hij zowel contacten in Zweden als in Denemarken. Dat vergrootte zijn invloedssfeer aanmerkelijk. Maar, zoveel is duidelijk – hij zal daar voor zijn Deense familie vast iets tegenover hebben moeten zetten. Wat dat was, is uit alle politieke knopen niet meer te ontwarren.

Van een edelman werd altijd een zekere politieke activiteit verwacht. Hij moest vooral geen voor heimwee gevoelige 'bankklever' zijn, zoals Per Brahe het 100 jaar later formuleerde. Het hoorde bij zijn positie in de samenleving dat een edelman de koning met raad en daad bijstond om het vaderland te helpen besturen en te beschermen tegen binnen- en buitenlandse vijanden. Omdat oorlog in de brede zin het van woord – krijgsmacht, militaire campagnes, *frälserusttjänst* (het beschikbaar zijn als gewapende, bereden strijder als uitruil voor belastingvrijstelling. "rust" betekent ros), gewapend gevolg, georganiseerd geweld – onderdeel uitmaakte van de politiek, was een schildknaap vanzelfsprekend onderdeel van deze structuur. Hier niet aan meedoen betekende politieke zelfmoord; je adellijke status kon je vaarwel zeggen.

Peder Magnusson nam hierin zijn verantwoordelijkheid. Hij was tussen 1482 en 1487 werkzaam als kantonrechter in het district Oppunda in Södermanland, en waarschijnlijk in de jaren daarna ook nog. In 1487 verkreeg hij de titel schildknaap, waarmee zijn belangrijke positie in de samenleving extra benadrukt werd.

De functies kantonrechter en schildknaap waren in die tijd nauw verweven met de politiek. De titels waren geen inhoudsloze onderscheidingen zonder verdere consequenties. Ze waren wezenlijk onderdeel van de toenmalige politiek, waarin een constant gevecht werd gevoerd om invloed, macht en inkomsten. Een kantonrechter had als handhaver van de wet een grote invloed op de lokale samenleving. Bij meningsverschillen tussen boeren over bijvoorbeeld erfenissen – aangelegenheden die voor je het wist uitmondde in een omvangrijke twist over grond met veel betrokken partijen en families, en die jarenlang konden duren – was hij het die het uiteindelijke besluit nam. Formeel gezien was het de koning die de kantonrechter uitkoos uit drie

mensen die door de opperrechter (eveneens een felbegeerde post) en twaalf plaatsgenoten naar voren geschoven waren. In de praktijk speelden invloed en informele contacten de grootste rol bij benoemingen als kantonrechter.

In de late middeleeuwen, met name in de tweede helft van de 15 eeuw, was het vooral de adel die op lokaal en regionaal niveau deze functies bezette. Zoals de historicus Thomas Småberg in zijn studie naar de macht en de elite in de middeleeuwse samenleving laat zien, verkreeg men de functie kantonrechter door erfopvolging, hetgeen duidelijk tegen de wet was.

Dankzij hun sociale netwerk, huwelijken tussen families, zakelijke en vriendschappelijke relaties (gepaard gaand met de joviale klap op de schouder) verzekerde de adel zich van een blijvende invloed op de regio, want het ambt bleef immers binnen de familie. Ze wisten hun eigen belang goed te behartigen.

Peder Magnusson was een getalenteerd man en door gebruik te maken van zijn uitgebreide netwerk wist hij een goede positie te verwerven. Hoogstwaarschijnlijk gaf één van de grote herenboeren waarvoor hij werkte zijn naam door aan de koning, met de toevoeging dat in Tärna een jongeman rondliep die uitstekend bekend was met de wet. Peder heeft in ieder geval nooit een voet in een universiteit gezet; alles wat hij aan wetskennis had, had hij in de praktijk opgedaan.

Hij mocht zich niet van de riddertitel bedienen, want hij was niet tot ridder geslagen. Maar dankzij zijn inkomsten als kantonrechter had hij financieel geen enkele zorgen. Ook de schildknapentitel droeg bij aan zijn sociale status en maakte dat hij een vooraanstaand lid van de samenleving was. Hij at en dronk er goed van en had nergens gebrek aan. Zijn enige zorg was dat zijn kleding bij tijd en wijle uitgelegd moest worden.

Tärna was overigens een vrij groot landgoed met zeker tien, maar wellicht nog meer boeren in de directe omgeving waarvan pacht in natura of arbeidskracht verkregen werd. Zo'n belangrijk man, daar werd naar geluisterd, zowel in de dorpsgemeenschap als op regionaal niveau, binnen de kerkgemeenschap en het kanton – het maakte niet uit of je pachter, vrije boer of iemand van stand was. Peder Magnusson had macht. Hij had invloed op degenen die lager in rang stonden dan hij en hij was in staat om invloed uit te oefenen op mensen met meer macht dan hij.

Nadat hij een aantal jaar kantonrechter en schildknaap was geweest, zal hij daarom zeker een aantal 'vrienden' hebben opgedaan. Op dezelfde manier dat hij 'vriend' was van een hooggeplaatste edelman, een aristocraat en een landsbestuurder – mensen die zichzelf ridder mochten noemen, in een stenen huis op een groot landgoed woonden en een paardenstal hadden – was hij op zijn beurt weer patroon van lager geplaatste edelen en misschien

ook van sommige boeren uit het gebied. Duidelijk is dat hij bij doopplechtigheden peetvader was van kinderen van boeren uit de omgeving. Dat betekende dat er verschillende kinderen in Husby-Oppunda rondliepen met zijn naam of die van zijn vrouw, als eerbetoon aan hun peter of meter. Met Kerst of op andere hoogtijdagen gaf hij ze kadootjes.

Dus zeker, hij had macht, die Peder Magnusson Brahe, schildknaap en kantonrechter uit Tärna. Maar hij was niet almachtig, zelfs niet machtig. Zijn betekenis voor de samenleving moet niet overschat worden. Maar hij was wel een belangrijk man, omdat hij politieke invloed had. Hij nam deel aan de parlementaire zitting in 1497, waar de regering en het parlement de Deense Hans tot koning kozen en tegelijkertijd besloten dat zoon Kristian zijn wettig troonopvolger in Zweden zou zijn.

Naast zijn politieke activiteiten roerde Peder Magnusson zich ook op de huwelijksmarkt. Hij trouwde twee keer. Zijn eerste huwelijk met Öllegård Turesdotter (overleden in 1495) bleef kinderloos. Per Brahe zou echter jaren later een van zijn dochters Öllegård noemen, waarschijnlijk ter herinnering aan de eerste vrouw van zijn opa.

Öllegård was de dochter van een opperrechter Ture Jönsson (familie Svarte skåning) uit Västergötland en Birgitta Henriksdotter (familie Snakenborg). Svarte Skåning had als wapenschild een boot met drakenkoppen; een oud beeld met een krijgshaftige betekenis. Dat zijn schoonvader opperrechter was, was gunstig voor de carrière van Peder. Helaas stierf zijn vrouw jong.

Enige tijd na Öllegård's overlijden trouwde hij opnieuw. Nu met Cecilia Månsdotter (overleden in 1514). Het huwelijk vond plaats aan het begin van de 16e eeuw. Cecilia was een dochter van ridder en landsbestuurder Magnus Stensson (familie Gren) uit Tidö en zijn tweede vrouw Gertrud Narvesdotter; met andere woorden een goede vangst.

Naast een dure ochtendgift en een landgoed nabij 'Vika op Brötiamarken' – waar de exacte plaats was, is niet meer bekend – was de prijs die Peder betaalde voor het oproepbaar zijn om zijn diensten aan te bieden wanneer de familie hem nodig had; hij was menselijke hulpbron voor de landsbestuurder en het nieuwe netwerk waaraan hij nu loyaliteit verschuldigd was. Het was dus niet alleen zijn nieuwe bruid waaraan hij trouw en loyaliteit aan beloofd had. Die dienstbaarheid was een morele schuld waar je niet zomaar omheen kon. Het was een gewoonte die werd afgedwongen door de politieke cultuur.

De nieuwe echtelijke band resulteerde al snel in kinderen, een jongen en een meisje. Het meisje werd Johanna gedoopt – naar haar oma van vaders kant – en werd de tweede vrouw van een Deense schildknaap genaamd Gregers Jepsson (familie Ulfstand) uit Torup in Skåne. Kennelijk had Peder

Magnusson Brahe de goede contacten met zijn Deense familie goed onderhouden!

Waarschijnlijk hield men de contacten levend door middel van brieven schrijven; zo stelden ze elkaar op de hoogte van familie zaken zoals geboorten, ziekten en overlijden, of men stuurde een uitnodiging om een doop, bruiloft of andere feestelijkheid bij te wonen. Met grote waarschijnlijkheid troffen de familieleden elkaar op bijeenkomsten van het landsbestuur en bij andere diplomatieke gebeurtenissen zoals reizen naar Denemarken en Duitsland. Bij zulke ontmoetingen maakte men zijn rentree bij het hoofd/of andere leden van de familie en wisselde beleefdheden en nieuwtjes uit met de Zweedse nakomelingen van het geslacht Brahe, of ze lieten groeten overbrengen aan deze of gene.

Het was niet te vermijden: met haar Deense huwelijk verdween Johanna uit de Zweedse geschiedenis en daarmee uit deze biografie. De jongen daarentegen – de oudste van de twee – werd Joakim genoemd (naar de Bijbelse Jacob) en bleef in Zweden. Hij zou uitgroeien tot een belangrijk persoon in de geschiedenis van Per Brahe.

Peder Magnusson had ook een broer, niet te vergeten. Deze broer, die Nils heette en overleed in 1484, kreeg twee kinderen. De ene heette Anna Nilsson en werd naar verluidt non. Over het andere kind, Johan Nilsson, is alleen bekend dat hij overleed in 1511. Het lijkt erop dat de hoofdpersoon van ons boek, Per Brahe, zowel met zijn Deense tante Johanna als met Anna geen contact onderhouden heeft.

Ook zijn opa en oma van vaders kant (Peder Magnusson en Cecilia Månsdotter) heeft Per nooit gekend. Want opa Magnusson overleed (uiterlijk) 28 juni 1508. De kinderen Joakim en Johanna groeiden op bij hun moeder Cecilia, die na het overlijden van Peder niet meer hertrouwde. Cecilia overleed op 4 oktober 1514. Haar erfenis zou door politieke oorzaken pas in 1528/1529 worden verdeeld. De kinderen waren bij het overlijden nog minderjarig en zijn daarom opgevoed door iemand anders. Wie dat was is niet bekend, maar het moet iemand uit de directe familiekring zijn geweest. Het zou kunnen dat opa Magnus Stensson het laatste deel van hun adellijke opvoeding op zich heeft genomen, totdat de kinderen aan hun volwassen leven begonnen.

Natuurlijk was het niet de normale gang van zaken, dat kinderen door een ander opgevoed werden. Maar de dood kon plotseling komen, ook voor mensen die nog in de bloei van hun leven waren en dan moest er een praktische oplossing gekozen worden. De familie zorgde altijd voor elkaar; zoals de ouderen de jongeren niet aan hun lot overlieten, zo zorgden de

kinderen voor hun ouders, overgrootouders of andere oude familieleden als die door ziekte of ouderdom niet meer voor zichzelf konden zorgen.

Kinderen van familie die men toegewezen kreeg of vrijwillig in huis nam werden hardvochtig opgevoed. Net zo hard als hun eigen kinderen. Joakim kreeg menig pak slaag, daarover bestaat geen twijfel. Het kan zijn dat hij slaag kreeg met een riet of een riem, het kan ook zijn dat het meer ging om oorvijgen en harde woorden. Maar zeker is dat hij met regelmaat getuchtigd werd, want dat hoorde nu eenmaal bij de opvoeding. Met een pak slaag werden ondeugd en zonde eruit geslagen waarna de deugd kon gaan groeien. Daarom ook: wie zijn kinderen niet sloeg en tuchtigde was een heiden en een schurk en verdiende zelf een flink pak slaag.

Joakim's volwassen leven zou kort en vol gewelddadigheid zijn en dramatisch eindigen. En zoals zoveel ouders tijdens de Middeleeuwen en de 16^e eeuw zou hij zijn zoon nooit zien opgroeien – zijn zoon was Per Brahe.

De ouders en het bloedbad van 1520

De ouders

Nadat moeder Cecilia overleden was – het is niet bekend waar ze begraven ligt – nam zoon Joakim het landgoed Tärna over. In het begin indirect, via zijn voogd en opvoeder, die een goed persoon geweest moet zijn. Toen hij omstreeks 1515 meerderjarig werd en zelf zeggenschap kreeg, nam hij het bestuur over en werd daarmee een relatief rijk edelman.

Niet dat hij net zo rijk was als de plaatselijke bisschoppen, maar hij had genoeg grond om zich in zijn klasse te onderscheiden

Naast Tärna bezat Joakim ook het oude middeleeuwse landgoed Sundholmen in Västergötland, ten zuidwesten van Ulricehamn. Het lijkt onpraktisch om landgoederen verspreid over het land te hebben, maar dat was in die tijd niet ongebruikelijk bij grootgrondbezitters. Via erfenissen kwam men in het bezit van landgoederen in alle hoeken van het land in een bonte mengeling van oud en nieuw, veraf en dichtbij; grote landgoederen met akkerbouw, weide, grasland en molens staan in de kadasters gebroederlijk naast kleine stukjes grond waarop oude ambachtlieden ploeterden.

Het was voor de adel natuurlijk aantrekkelijk om veel landgoederen te bezitten. Bij voorkeur zouden de landerijen en boerderijen in hetzelfde gebied moeten liggen maar dat lukte niet altijd. Dan moest daar iets op

gevonden worden. Om de landgoederen in één gebied, of rond één of twee grote boerderijen te concentreren moest de eigenaar investeren. Dat gebeurde door koop, verkoop, ruil of soms door het verpanden van grond.

Of een landgoed nu groot of klein was, het vergde beheer. Joakim had daartoe voogden (*fogder*) aangesteld; tenminste twee speciaal voor de opbrengsten van zijn landgoed (*gårdsfogder*) en twee of drie landvoogden (*landbofogder* of *ridfogder*). De *landbofogder* waren verantwoordelijk voor het innen van de belasting onder de plattelandsbewoners. De *gårdsfogder* zagen erop toe dat het graan, de boter, de eieren en andere boerderij-opbrengsten veilig en diefstalvrij opgeborgen werden in voorraadschuren, zodat de opbrengst aan de eigenaar ten goede zou komen. Joakim's zoon zou later landelijke autoriteit worden op het gebied van goederenbeheer en landgoedbeheer.

Met andere woorden: Joakim was goed af. Zowel op sociaal als op economisch gebied verkeerde hij in de beste kringen. Hij was met een zilveren lepel in zijn mond geboren en was schaamteloos rijk te midden van uitgestotenen, zwervers, armen en rechtelozen. Maar zijn hoge positie bracht ook de morele plicht met zich mee om degenen die het minder hadden te helpen. Daarom zal hij zeker regelmatig groepen minder bedeeden op zijn landgoed ontvangen hebben, hen te eten hebben gegeven en hen een of twee nachten een dak boven het hoofd bezorgd hebben; het was een Christenplicht om reizigers en mensen in nood te helpen. Daarnaast werden nog andere eisen gesteld aan de adel. Eén daarvan was dat ze op politiek gebied actief geacht werden te zijn.

Politiek engagement had zo zijn ups en downs. Nooit kon Joakim op zijn lauweren rusten in de wetenschap dat zijn kostje gekocht was en dat hij rustig kon doordobberen naar zijn pensioen. Ten eerste was er natuurlijk helemaal geen sociaal vangnet van overheidswege, het woord pensioen moest nog worden uitgevonden. Ten tweede was in de politiek je plaats nooit zeker. Het politieke speelveld was roerig en kon van de ene op de andere dag totaal veranderen. Als je even je hoofd er niet bij hield, was je hem zo kwijt!

Joakim gokte goed en gokte verkeerd – zijn schitterende carrière werd abrupt afgebroken toen zijn jonge hoofd van het hakblok viel en wegrolde over het stro. Gedurende de politieke machtsstrijd aan het begin van de 16e eeuw sloot Joakim zich aan bij het gevolg van regent Sten Sture de Jongere. Sten was pas 20 jaar toen hij op 1 juli 1512 zijn vader Svante Nilsson opvolgde als regent. De titel regent was echter geen rechtsgeldige titel maar een reactie op de Deense Unie-koningen. Sten was in de praktijk wel een staatshoofd, of volksleider, maar zonder koninklijke bevoegdheid en de titel

was ook niet erfrechtelijk overdraagbaar. Een koning kon altijd op zijn troon terugvallen, maar een regent stond wat dat betreft alleen; de positie was persoonsgebonden en niet constitutioneel.

Desondanks waren er veel mensen die in het politieke oerwoud de regenten hun steun gaven, omdat zij veel liever een Zweed aan de macht zagen dan een door de Denen neergezette koning. Nu Joakim de regent Sten Sture zijn steun had toegezegd, reed hij ook mee in zijn gevolg naar vergaderingen en bijeenkomsten. Misschien niet direct naast hem, eerder een beetje achter hem, maar hij hoorde nu tot de kring van vertrouwelingen.

Het gevolg waar hij nu bij hoorde, “svenneskaran” genoemd (‘sven’ is een oud Scandinavisch woord voor jonge man, jongeling), was historisch gezien waarschijnlijk een overblijfsel van oorspronkelijk de gardisten. Alle Zweedse edelen met een beetje stijl omringden zich met een gevolg. Omdat de echte Unie-koning – Hans was zijn naam, en in Zweden heette hij Johan II – ver weg in Kopenhagen woonde, voelde de Stockholmse regent Sten Sture voor de Zweden als hún Unie-koning. Joakim reed met andere woorden in het meest vooraanstaande gevolg dat er in die tijd was.

En dat niet alleen. Zijn plaats in de opstelling was waarschijnlijk vlak achter de regent. De meeste mensen in het gevolg waren van een lage adellijke klasse. Zij waren hun regent hondstrouw. Het was een eer om in iemands gevolg mee te mogen rijden. De band tussen de meester en zijn mannen was privé en persoonlijk – en gebonden aan de eed.

Toen Joakim 15 werd zwoer hij zo’n plechtige eed ten overstaan van een groep svenneskara en regent Sten Sture. Zulke mondelinge overeenkomsten – die werden vergezeld van een eervol gebaar met de hand – werden niet verbroken, niet door de sven, niet door de schildknaap en niet door de ridder. Wie de eed brak was een verrader. Ook de heer die de eed als symbolische gave in ontvangst had genomen, kon de band niet verbreken. Ook hij was gebonden aan de belofte. Het was ‘tot de dood ons scheidt’.

Het dienstverband bracht voor de regent tevens met zich mee dat hij de kinderen van zijn edelen – die ook een plaats in het svenneskaran begeerden – met vechtraining en lessen in ‘ridderschap’ begeleidde in hun militaire opvoeding. Het leven van een sven was zodoende een zware en drukke tijd, met praktisch onderwijs in krijgskunst, ‘gewone’ school, dus vroeg opstaan om naar school te gaan en ‘s avonds huiswerk maken, en politieke plichten zoals persoonlijk lijfwacht en spreekbuis van de regent zijn. Joakim kreeg, hoewel hij een vooraanstaande positie had, ook zo’n strenge opvoeding en hij zat op de voorste rij! Vanzelfsprekend was hij bereid zijn leven te geven voor zijn heer.

Behoren tot de (politieke) stal van de regent, zeg maar ‘tot zijn club’, bracht ook het Stockholmse burgerschap met zich mee. Dit had grote voordelen. Voor Sten Sture vormde het burgerschap een politieke back-up en een toegang tot royale leningen, tegen betaling uiteraard, en bijvoorbeeld ook tot het aanspraak kunnen maken op uitgebreide handelsprivileges.

De vruchtbare combinatie van Stockholms burgerschap en een hoge adellijke afkomst bracht veel voordeel mee, maar dat alles zou eindigen in een grote tragedie voor iedereen had niemand rond 1510 kunnen voorzien. Het was Vrouwe Fortuna, de godin van het toeval en het geluk, die een onfortuinlijke slinger aan het rad had gegeven.

Voor de mens in de middeleeuwen was zij een realiteit – de godin staat afgebeeld in veel Zweedse kerken – en ze werd beschouwd als een uiterst grillige vrouw. Fortuna gaf en nam, werd gezegd. Voor alle lagen van de maatschappij gold dezelfde golfbeweging van op en neer. Maar ze kon getemd worden, althans haar woede kon getemperd worden, dacht men. Er werd beweerd dat ze een voorkeur had voor jonge, knappe, ambitieuze mannen.

Joakim was zo’n man.

Tot dusver had Joakim dan ook het geluk aan zijn zijde. Al vroeg in zijn leven lifte Joakim op het rad mee omhoog. Fortuna gaf hem een stapje voor in het leven door hem in het gevolg van Sten Sture terecht te laten komen. Vrouwe Fortuna stond helaas ook bekend om haar jaloersheid. Dat was niet zo mooi, want er was namelijk een vrouw in Joakim’s leven.

Op 30 maart 1516 trouwde Joakim Brahe in het kasteel van Stockholm. De bruiloft werd betaald door Sten Sture. Hij was nog maar tussen de 15 en de 20 jaar oud, maar toen al een man met invloedrijke, machtige vrienden.

De geschiedenis herhaalde zich. Bijna. In de grote zaal van het kasteel stond een jonge meid in een lange, speciaal voor deze gelegenheid gemaakte jurk van geïmporteerde stof, waarschijnlijk zijde. In schoonheid evenaarde ze de man die naast haar stond. Dat weten we omdat van hen, in tegenstelling tot van het echtpaar Magnus en Johanna, portretten bewaard zijn gebleven. Hun gelaatstrekken zijn bekend, ook al zijn ze misschien naderhand pas op doek gezet. De schilderijen van hen zijn van een latere datum dan het huwelijk: het portret van de jonge vrouw dateert uit 1528 en is het oudst bewaard gebleven vrouwenportret van Zweden, het portret van Joakim is lang na zijn overlijden gemaakt, maar omdat de bruid de kans had om haar commentaar te leveren op haar gelijkenis (en die van haar overleden echtgenoot), zal het vrij goed geleken hebben. Afgezien natuurlijk van dat ze ze iets mooier kan hebben laten maken. De naam van de bruid was